Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

SIRP JA VASAR

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI EESTI NSV KIRJANIKE LIIDU, EESTI NSV KUNSTNIKE LIIDU JA EESTI NSV HELILOOJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 27 (916) Reedel, 7. juulil 1961. a. XX aastakäik Hind 5 kop.

Lõppesid Saaremaa noorte suvepäevad. Mere äärde kerkinud telklinnas viibis 90 noormeest ja neidu — õpilased, noored kolhoosnikud, sovhooside ja tööstusettevõtete töötajad. Nad kuulasid suvepäevade jooksul rea loenguid, kohtusid vanade revolutsionääride, kirjanike, kunstnike, heliloojatega.

Pildil: õhtueine vabas õhus.

Inimestest, raamatutest, merest

JUHAN SMUUL

Kui tuletan meelde raamatuid, mis mu lapsepõlve unenägusid hämara hirmu ja õudusega täitsid, meenuvad eelkõige kaks: Stevensoni «Aarete saar» ja lühendatud kooliväljaanne Nanseni ««Framist» Polaarmeres». See ilmus eesti keeles pealkirja all «Öös ja jääs». Seda, kuidas ja mis suunas Stevenson noort kujutlusvõimet mõjutada võib, mõistavad kõik. Kuid Nansen? Ma olen näinud polaarpäeva nii lõunas, Antarktises, kui ka põhjas, Norra, Barentsi ja Grööni meres, kuid pole veel näinud polaaröid. Ja nähtavasti just see, kuidas Nansen kujutab enda ja Johanseni talvitamist Franz Josephi maal, kuidas ta kirjeldab polaaröid, mõjus minusse nii tugevasti. Lugemise ajal tundus, et sind muljub ja muserdab midagi musta, rasket ja jäist. Ja see tunne jäi püsima kauaks, kauaks, võib-olla tänaseni. Ma kujutlesin ja kujutlen, kuidas nende onni ümber hulguvad nälginud ja tigedad jääkarud, kuidas onni merihobusenahast katust närivad igaveses öös polaarrebased. Ja seda ööd, seda ööd... Nii vastuoluline kui see ka on, jäi samast raamatust püsima ähmane soov elada kunagi polaaröös, vaadata ta pimedasse, virmalistest valgustatud näkku.

Toimetus palus mind jutustada, kuidas ma kirjutasin «Jäise raamatu». Mul on vähe lisada sellele, mida olen öelnud juba raamatu lehekülgedel. «Jäise raamatu» puhul on kõneldud «loomingulisest saavutusest» ja isegi «loomingulisest põlemisest». Aga kui Gorki soovitas sõna «looming» asendada täpsema ja asjalikuma sõnaga «töö», siis nende viieteistkümne raamatu hulgas, mis ma pärast sõda kirjutanud olen, maksab «töö» vist kõige rohkem just «Jäise raamatu» kohta. Ainult üks kord varem, 1955. aastal Põhja-Atlandil, kui kirjutasin «Muhulaste imelikke juhtumisi» pimedas ja kitsas heeringatraaleri kajutis, olin samasugune päevatööline. Tollal sundisid mind taga masendavad, kestvad udud, ajutine ebaõnn, sest me ei leidnud heeringaparve üles, ja meeleolulangus, mis haarab sel puhul kõiki — kaptenist jungani. Ma ei tohtinud ega tahtnud alluda üldisele depressioonile, ei tahtnud kirjutada kurbi luuletusi. Ja nõnda, endalegi täiesti ootamatult, kirjutasin «Muhulase imelikud juhtumised», üsna jumalavallatu raamatu, mille nõukogude eesti lugeja soojalt vastu võttis ja mille puhul kriitika kalt veel üks omadus — endairoonia, oskus naerda enda üle, omadus, mis eriti merel on äärmiselt vajalik.

Töötades «Jäise raamatu» kallal ma ei saanud ega tohtinud minna ei prokuröri ega «vesti alla pugeja» teed. Inimesed, kellega viibisin koos jääl ja ookeanidel, jäid minu jaoks väljapaistvateks nõukogude inimesteks, kelle vastu ma tunnen sügavat austust. Tegelikult on Lenini preemia määratud samapalju neile kui mulle. Esialgu tõkestas mind mõnel määral keelepiir ja ma kõhklesin tihti, kas ma kõigest ka õigesti aru saan. Probleemide maailm, kuhu sattusin, oli minu jaoks täielik terra incognita. Füüsika, maamagnetism, aeroloogia, meteoroloogia, kosmiline kiirgus, glatsiolcogia, lendamisega seotud probleemid, seismoloogia — kõik need mitmesugused teadusharud, mis kompleksses ekspeditsioonis tihedalt põimuvad, seisid mu ees ületamatu müürina. Nii jäid inimesed minu jaoks peamiseks.

Muidugi, oleksin ma tollal teadnud kuuendast kontinendist niipalju kui praegu tean, kui ma oleksin juba tookord tuttav olnud äärmiselt huvitavate bülletäänidega, mis ekspeditsiooni kohta välja anti, ja Artem Anfinogenovi olukirjeldustega, oleksin ma lõppude lõpuks lugenud siis alles olematuid raamatuid: «Jäässe aheldatud», mille autoriks on teise Antarktise ekspeditsiooni ülem Aleksei Trješnikov, või A. Gussevi, esimese ekspeditsiooni Pionerskaja jaama ülema «Antarktise jäädel», kui ma oleksin rohkem teadnud vendadest pingviinidest (Mirnõisse jõudes tundsin end teaduse ees niisama abituna kui pingviin või kelgukoer) — siis oleks «Jäine raamat» kujunenud mahukamaks, targemaks ja paratamatult ka kompilatiivsemaks. Sest väga raske on jätta kasutamata ja tsiteerimata autoriteetsete teadlaste poolt läbitöötatud andmeid. Need annavad lugejale, eriti aga autorile endale tunde, et ta toetub kindlale alusele ja teab rohkem, kui ta tegelikult teab. Kui mul tookord oleks käepärast olnud Trješnikov või Gussev, oleksin vaevalt suutnud hoiduda neid lehekülgede viisi kopeerimast. Just kopeerimast! Sest kui me ilukirjanduslikust teosest haarame tsitaadi või mõtte, siis sulatame ta orgaaniliselt enda teksti ja mõttekäiku, paneme ta teenima endale seatud eesmärki või «ründame teda frontaalselt ja tiibadelt». Igal juhul allutame ta endale. Raamatutega, mida on kirjutanud tuntud teadlased, on lugu teine. Kui meil puudub selge ettekujutus küsimusest, mida ta käsitleb, kaotame n.-ö. vabad käed ja muutume paratamatult kopeerijateks. «Jäises raamatus» püüdsin ma sellest hoiduda ja arvan, et see tuli kasuks.

kaua nõutult vaikis, kuna ta ei leidnud žanri ega lahtrit, kuhu raamat paigutada. Võib-olla mängis selle väikese raamatu kirjutamisel kaasa ka «kajutitunne», mis mind ja võib-olla paljusid merel viibides valdab ja mille juurde ma hiljem tagasi tulen. Igatahes tean ma üht: mitte alati ei määra autori meeleolu ja olukord, milles ta kirjutab, raamatu värvi ja intonatsioone, vaid on sellele tihti risti vastupidised. Nähtavasti on siin tegemist mingi sisemise endakaitsega ja seda just rasketes olukordades.

«Jäine raamat» on kirjutatud päevikuna ja, üksikud erandid välja arvatud, töötasin ta kallal iga päev. Kirjutasin üles, mis nägin. Püüdsin tabada, kas õnnestunult või ebaõnnestunult, mitmesuguste karakterite erinevaid jooni sedamööda, kuidas need aja jooksul mulle avanesid. Uskudes enda läbinägelikkusse, olin juba küllalt sageli teinud inimeste suhtes ennatlikke, ülekohtuseid või ülistavaid otsuseid, ja see muutis mind ettevaatlikuks. Usun ka praegu, et «Jäises raamatus» kujutan ma inimesi ja olukordi, pealegi konkreetseid inimesi, oluliselt õigesti ja seda just tänu oskusele oodata. Viimasel ajal on mul palju tulnud kokku puutuda reporterite ja intervjueerijatega. Ja veelgi tugevamaks on muutunud mu veendumus, et inimesele tema tundmaõppimiseks ei tohi läheneda ei prokuröri ega nuhi meetoditega. Ma ei taha teha üldistust oma kolleegide-reporterite kohta, kuid vahetevahel tekib siiski tunne: sinu vastas istub reporter ja kujutleb, et tema on korgivinn ja sina sildita veinipudel. Juba paari küsimuse järel on ta veendunud, et sai sinult korgi kätte ja teab täpselt, oled sa kuiv, poolkuiv, poolmagus või magus. Meil on väljend: «Poeb vesti alla». See tähendab, et teine püüab vägisi sinu hinge pugeda, tahab, et sa räägiksid kõik hinge pealt ära, ka sügavalt isikliku. Juhul, kui sa seda ei tee, hakkab ta sind süüdistama ebasiiruses, usu puudumises inimestesse, egoismis ja veel seitsmes surmapatus. Ma ei saa midagi teha, ma lihtsalt ei talu seesuguseid inimesi ega seda sahariini, mida nad kokku kirjutavad. Mulle näib, et vaimustus, mida nad tunnevad iseenda üle, varjab alati selle lugupidava, distsiplineeritud vaimustuse, mida kirjanik peab tundma oma kangelase vastu. Neil puudub täielikult mõistus, kuna ta ei leidnud žanri ega lahtrit, kuhu raamat paigutada. Võib-olla mängis selle väikese raamatu kirjutamisel kaasa ka «kajutitunne», mis mind ja võib-olla paljusid merel viibides valdab ja mille juurde ma hiljem tagasi tulen. Igatahes tean ma üht: mitte alati ei määra autori meeleolu ja olukord, milles ta kirjutab, raamatu värvi ja intonatsioone, vaid on sellele tihti risti vastupidised. Nähtavasti on siin tegemist mingi sisemise endakaitsega ja seda just rasketes olukordades.

«Jäine raamat» on kirjutatud päevikuna ja, üksikud erandid välja arvatud, töötasin ta kallal iga päev. Kirjutasin üles, mis nägin. Püüdsin tabada, kas õnnestunult või ebaõnnestunult, mitmesuguste karakterite erinevaid jooni sedamööda, kuidas need aja jooksul mulle avanesid. Uskudes enda läbinägelikkusse, olin juba küllalt sageli teinud inimeste suhtes ennatlikke, ülekohtuseid või ülistavaid otsuseid, ja see muutis mind ettevaatlikuks. Usun ka praegu, et «Jäises raamatus» kujutan ma inimesi ja olukordi, pealegi konkreetseid inimesi, oluliselt õigesti ja seda just tänu oskusele oodata. Viimasel ajal on mul palju tulnud kokku puutuda reporterite ja intervjueerijatega. Ja veelgi tugevamaks on muutunud mu veendumus, et inimesele tema tundmaõppimiseks ei tohi läheneda ei prokuröri ega nuhi meetoditega. Ma ei taha teha üldistust oma kolleegide-reporterite kohta, kuid vahetevahel tekib siiski tunne: sinu vastas istub reporter ja kujutleb, et tema on korgivinn ja sina sildita veinipudel. Juba paari küsimuse järel on ta veendunud, et sai sinult korgi kätte ja teab täpselt, oled sa kuiv, poolkuiv, poolmagus või magus. Meil on väljend: «Poeb vesti alla». See tähendab, et teine püüab vägisi sinu hinge pugeda, tahab, et sa räägiksid kõik hinge pealt ära, ka sügavalt isikliku. Juhul, kui sa seda ei tee, hakkab ta sind süüdistama ebasiiruses, usu puudumises inimestesse, egoismis ja veel seitsmes surmapatus. Ma ei saa midagi teha, ma lihtsalt ei talu seesuguseid inimesi ega seda saharini, mida nad kokku kirjutavad. Mulle näib, et vaimustus, mida nad tunnevad iseenda üle, varjab alati selle lugupidava, distsiplineeritud vaimustuse, mida kirjanik peab tundma oma kangelase vastu. Neil puudub täielikult mõistus,

Kuid ma ei saa siinkohal vaikida oma lugupidamisest kirjanike vastu, kes loovad häid populaarteaduslikke raamatuid, raamatuid teaduse märtritest ja teaduse rüütlitest, inimkonna uhkusest. Mulle on sõjajärgsetel aastatel need raamatud paljudel juhtudel olnud õpikute eest ja taolisi teoseid lugedes mõtlen tihti: kuivõrd raske võib olla säärast raamatut kirjutada! Veelgi rohkem imetlen ma teadusinimesi, kes on suutnud ja osanud teaduse keerulisi küsimusi avada lihtsalt, mõistetavalt ja poeetiliselt suurele lugejate hulgale, nii nagu seda on teinud Timirjazev, Fersman. Üks õpetas meid vaatama ja armastama taime, teine nägema kiviriigi elu. Ma loen Tartu füüsiku Õiglase raamatut «Vestlus relatiivsusteooriast» ja see tundub mulle kohati mõistetavamana kui mõningad meie viimase-aegsed ultramoodsad luuletused. Pealegi on ta paremini kirjutatud. Teaduslike ja populaarteaduslike raamatute tähtsus on ülehindamatu, nad moodustavad kõige suurema, kõikjaleulatuva rahvaülikooli, puudutagu nad siis matemaatikat või linnuriiki, füüsikat või Arktist, kosmoselende või elu kuuendal kontinendil. Kui aga kogu Nõukogude Liidu kohta ilmus Trješnikovi «Jäässe aheldatud» 30 000 eksemplaris ja Gussevi «Antarktise jäädel» 35 000 eksemplaris, siis tundub, et meie kirjanduse propageerimine ja levitamine on sageli allpool arvustust. Väljapaistvate nõukogude polaaruurijate Trješnikovi ja Gussevi raamatutel on suur teaduslik ja tunnetuslik väärtus, nad on teosed kaasaegsest kangelasest. Ma ei saanud seda ütlemata jätta, olgugi ainult vahemärkuse osas.

Harilikult mõtlen ja kavandan ma tulevast raamatut väga kaua. Mõnikord mitu aastat. Ausalt öelda on see raamatu valmimisel kõige parem aeg — kõige vähem pingutav ja kõige rõõmsam. Materjali vastupanu pole veel olemas ja rasked küsimused, mis kirjutamise ajal, tegeliku lahendamise ajal meid tihti ahastama panevad, püsivad alles kaaluta olekus. On võimalik, et ma selle ettevalmistava perioodi «Jäise raamatu» puhul elasin läbi mõningaid raamatuid lugedes. Sest Antarktisesse pääsmine paistis mulle kuni laeva väljumise päevani ebareaalsena, ainult unistusena.

Peaaegu kõik Nanseni biograafid tsiteerivad Nanseni sõbra Harald Sverdrupi sõnu, et Nansen oli suur polaaruurijana, suurem veel teadlasena ja veelgi suurem inimesena. Nad tuletavad meelde Romain Rollandi, kes pidas Nansenit «meie aja ainsaks Euroopa kangelaseks». Meie, nõukogude inimesed, mäletame tänuga selle hiiglase hiiglaslikke jõupingutusi, mis ta tegi 1921. aastal Volgamaal nälgivate miljonite vene talupoegade päästmiseks surmast, mäletame tema kõnesid Rahvasteliidus ja dokumenti, mis vääriks kivisse raiumist: «Vene rahvas ei unusta suure teadlase, maadeuurija ja kodaniku F. Nanseni nime, kes kangelaslikult raius tee läbi elutu Põhjala igijää väljade, kuid oli jõuetu võitma kapitalistlikkude maade valitsevate klasside piiritut julmust, omakasupüüdlikkust ja südametust. IX nõukogude kongressi juhataja M. Kalinin. 25. detsember 1921.»

Jah, Nansen oli suur teadlane. Ja kõigist lääne polaaruurijaist oli ta suurim inimene. See suur, mõtlev, humaanne «valge rassi» silmaklappideta (jälgige tema suhtumist grööni eskimotesse!) inimene annab värvi, soojuse ja kohatise jäise sära tema raamatutele. Ma pole kunagi mõistnud,

(Järg 2. lk.)

Ülemaailmse noorsoofoorumi medal

Leningradi tehases «Monetnõi Dvor» alustati eelseisva ülemaailmse noorsoofoorumi lauahoitava mälestusmedali valmistamist.

Medali esiküljel on kujutatud grupp noori, kes hoiavad käes tõrvikuid. Alla on graveeritud: «Moskva, 1961». Medali teist poolt ümbritseb palmioks ja keskel on sõnad: «Ülemaailmne noorsoofoorum».

Pildil: medali esi- ja tagakülg.

OLUKIRJELDUSTE VÕISTLUS

Eesti NSV Ajakirjanike Liit korraldab NLKP XXII kongressi tähistamiseks olukirjelduste võistluse.

Võistlustööde peamisteks teemadeks peavad olema nõukogude inimeste tubli töö NLKP XXII kongressi eelses sotsialistlikus võistluses, seitseaastaku ülesannete täitmisel, kommunistlik suhtumine töösse ja kommunistlike iseloomujoonte kujundamine, partei juhtiv ja kommunistide eesrindlik osa. Võistlusele oodatakse olukirjeldusi meie aja kangelastest, inimestest, kes sammuvad kommunismiehitajate esiridades. Soovitav on kirjutada enneköike konkreetsetel inimestel ja faktidel põhinevaid olukirjeldusi.

Võistlustööde soovitavaks pikkuseks on 6—8 masinakirja lehekülge (ca 12 000—16 000 täheruumi), erandina võetakse arvesse ka kuni 20 masinakirja lehekülje pikkused (ca 40 000 täheruumi) käsikirjad.

Käsikiri esitada masinakirjas (kahes eksemplaris), autori märgusõnaga varustatult, koos kinnise ümbrikuga, milles on autori ees-, isa- ning perekonnanimi ja aadress.

Võistlustöid võib esitada Eesti NSV Ajakirjanike Liitu (Tallinn, Pikk t. 73) alates käesoleva teadaande avaldamisest kuni 20. septembrini 1961. a. Arvesse võetakse ka need tööd, mis kannavad 20. septembri postitemplit.

Žürii poolt paremaks tunnistatud olukirjeldusi premeeritakse järgmiselt:

üks esimene preemia 200 rbl.
kaks teist preemiat à 150 rbl.
kolm kolmandat preemiat à 100 rbl.
viis ergutuspreemiat à 50 rbl.

Juhul, kui esitatud tööde hulgas ei leidu vastaval arvul vajaliku tasemega olukirjeldusi, on žüriil õigus preemiaid teisiti jaotada.

Võistlusele saabunud ja vastuvõetavaks tunnistatud olukirjeldusi avaldatakse vabariigi ajalehtedes, ajakirjades ja raadios kehtivate honorarinormide alusel.

Töid hindab ja preemiad määrab žürii, mille moodustab Eesti NSV Ajakirjanike Liidu juhatuse presiidium.

Võistlusele saadetud käsikirju ei tagastata.

Eesti NSV Ajakirjanike Liit

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU PRESIIDIUMI

SEADLUS

sm. A. Alase autasustamise kohta Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjaga

Seoses viiekümnenda sünnipäevaga ja eduka pedagoogilise ning loomingulise tegevuse eest autasustada Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi kateedrijuhatajat dotsent Arnold Aleksandri p. Alast Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjaga.

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees J. Eichfeld

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär B. Tolbast

Tallinn, 30. juunil 1961

Pianistide võistluse võitjad

Nagu juba varem teatati, omandas Pariisis Marguerite Longi nim. pianistide võistlusel suure auhinna nõukogude klaverikunstnik Marina Mdivani. Teised kohad jagunesid järgmiselt: 2. auhind — Jean-Claude Pennetier (Prantsusmaa), 3. auhind — Bruno Gelber (Argentiina), 4. auhind — Catherine Sille (Prantsusmaa), 5. auhind — Alice Michenko (Prantsusmaa), 6. auhind — Ralph Votapek (Ameerika Ühendriigid), 7. auhind — Adrian Jegorov (NSVL) ja 8. auhind — Czilla Szabo (Ungari).

Nagu kirjutab ajaleht «L'Humanité», ületas Maria Mdivani kelle edu kõik tunnistasid, «iseenda viimasel päeval Tšaikovski kontserdi interpreteerimisel visuguse dünaamika, lihtsuse ja muusikalise intelligentsiga, mis väärib küpset meistrit. See on erakordne natuur... Kuid ta pole fenomeen, nagu tema kohta on öeldud. Ta on lihtsalt parim väga heade virtuooside hulgas, kes sellele võistlusele andsid nii kõrge taseme.»

TALLINNA ÜLIKOOL
Akadeemiline Raamatukogu

Inimestest, raamatutest, merest

(Algus 1. lk.)

miks ««Fram» Polaarmeres» või «Suuskadel läbi Gröönimaa» peaksid olema üksnes surnud jääväljade klassika. Nende puhtkirjanduslik väärtus, nende inimlik suurus on niivõrd vaieldamatu, et annavad neile kindla, kuigi erilise koha maailmakirjanduses. Vahetevahel on mulle mõttesse tulnud veider paralleel: Stendhali Julien Sorelis ja Nansenis on midagi ühist. Sorel, too mässuline plebei, oskas ja julges põletada sillad enda taga ja läks giljotiinile, omamata tagasiteed. Nansen, valmistudes ekspeditsiooniks Gröönimaale, ajas nii ajakirjanduse kui ka polaaruurijate autoriteedid raevu sellega, et ta faktiliselt ei jätnud oma meeskonnale tagasiteed Gröönimaa elutule idakaldale. Ta pidas igasugust taganemisvõimalust hukatuslikuks. Tolleaegse tehnika ja varustuse juures oli aga see näilik hullumeelsus ainuõige. Mind võlub Nanseni juures tema ääretult ergas ja mehine loodusetaju. Just mehine! Meil, kes me kirjanduses ja maalikunstis teeme sageli isegi põhjamaa kargest loodusest karamellkompveki, on temalt palju õppida. Ma ei tea seda kindlasti, kuid arvan, et just Nanseni raamatud panid mind igatsema jäise lõuna ja külma põhja järele. Sest kui keegi on mõistnud jää hinge, siis on see Nansen. Ja ootamatult, nõnda nagu pilvede tagant ilmuv päike paneb jääväljad siniselt või pimestav-valgelt hõõguma, vilksatab tema raamatu lehekülgedel korraks naljakas, pilkav sõna, norralik huumor. Ka kõige raskemates olukordades! Kuidas ta iseloomustab oma kahte Finmarki laplast, kes võtsid osa ta Gröönimaa ekspeditsioonist; kui palju on seal targa, tugeva inimese naeratust! Ekspeditsioon pöördub Norrasse tagasi, sadamakaid mustavad tuhandetest inimestest, linnad on lipuehtes. Nansen näitab seda vanemale laplasele ja küsib, kas ta on õnnelik, et neid nõnda vastu võetakse? Aga see põdrakasvataja Finmarkist vastab täiesti loogiliselt: «Kui need kõik oleksid põdrad!» Ma ei tea palju raamatuid, mis lõpeksid nii geniaalselt.

Kui «Kooperaatsia» viis Mirnõisse kolmandat Antarktise ekspeditsiooni, oli laevas väga kitsas. Paljudele ei jätkunud kajutites koikusid ja osa mehi magas kinosaalis põrandal. Ühel keskpäeval, me olime siis juba Lõuna-India ookeanis, astusin sinna sisse. Kuus noormeest istus ringis ja üks neist luges midagi ette. Algul ei pööranud ma tähelepanu raamatule, vaid kuulajate silmadele. Need noored silmad olid tõsised, murelikud, tundusid koguni vanadena. Loeti Scotti «Viimse ekspeditsiooni» viimaseid lehekülgi. Ma ei usu, et neid vapraid, haritud nõukogude noormehi oleks tõsiseks muutnud hirm hiiglasliku jäise mandri ees. Ei, nad elasid kaasa Scotti ekspeditsiooni traagilist finaali ja mõtlesid Robert Scottist, kes viimse eluminutini jäi selleks, kes ta oli — mitte ainult rahvuse, vaid inimkonna üks kangelasi. Ja kui ma uuesti loen mõningaid Stefan Zweigi hinnanguid Robert Falcon Scotti kohta, täidab mind arusaamatu nördimus: «Keegi Scott, Inglise sõjalaevastiku kapten... Tema elulugu vastab ta auastmele... Kõigest vaatab vastu inimene ilma fantaasiata...» Võib-olla on tõsi Zweigi väide, et Scott oli Inglise koloniaalpoliitika esindaja ja elluviija, kuid pole tõsi see, et ta oli Inglismaa ajaloos juba sadu kordi esinenud. Oli siiski üksainus Scott, kes oma eelkäijatest, kolonisaatoritest, tõusis mitu pead kõrgemale. Seda tõestab tema «Viimne ekspeditsioon». Seda tõestavad noormeeste silmad «Kooperaatsia» kinosaalis; tervelt ja teravalt oskasid need hinnata Scotti kangelasteo suurust. Lugesin «Viimset ekspeditsiooni» esimest korda täielikul kujul Mirnõis, lumetormi ajal. Samuti kui need kuus noormeest, kellest ma eespool rääkisin, pole ka mina kasvanud mingi «Püha Jenoveeva» pisaraterohkes austamises, vaid me otsime ja armastame tõelist kangelaslikkust nii elus kui kirjanduses. «Viimne ekspeditsioon» on minu jaoks vapustav raamat. Mind jälitasid kaua ja piinavalt pildid, viimased fotod ekspeditsiooni tagasipöördumisest. Kuid kõige tähtsam Scotti raamatus oli tema suhtumine oma sõpradesse ja alluvatesse — mõistev, tunnustav, kohati isegi ülistav. Ja kui kunagi kirjutatakse tõeline, või kui Olga Bergholzi sõnu kasutada, «peamine raamat» nõukogude inimestest polaarjäädel ja -meredel (ammu, ammu on nad selle ära teeninud), ei tarvitse tulevane autor häbeneda õppimist neilt kahelt, Nansenilt ja Scottilt, kuidas suhtuda oma kangelastesse, oma kaaslastesse. Seda ka sel juhul, kui ta tunneb ja mõistab nõukogude polaarekspeditsioonide kirjutamata seadust — seltsimehelikkust, pealetükkivuseta abivalmidust, karmi, ehtsat humanismi.

Ammu enne Antarktisesse minekut lugesin Ernest Shackletoni «Teekonda Lõunanabale». Me teame, kes oli Shackleton ajal, kui inglise interveendid tungisid Nõukogudemaale, et meie noor vabariik ära kägistada. Ta oli siis Murmanskis — üks neist. Kuid — ja see «kuid» on samasugune nagu Somerset Maughami kohta käiv — ta jättis inimkonna ajalukku oma püsiva jälje. «Teekond Lõunanabale» on õieti üsna vähesobiv pealkiri. Shackletoni ekspeditsioonilaev «Endurance» hukkus, mehed jäid jääle. Kuid ometi on Shackletoni raamatus imeväärne peatükk: väikese paarikümnejalase paadi «James Caird» ja selle kuueliikmelise meeskonna 800-miiline teekond Elevandi saarelt Lõuna-Georgiani. See on peatükk, mis peaks kuuluma kõikide merekoolide õppeprogrammi. Shackleton, äärmiste vastuolude inimene, suri 48-aastaselt. Biograafid kirjutavad, et ta suri ülepingutuste tõttu. Niipalju kui tean, oli ta täielik vastand Scottile — auahne, teinekord koguni väiklane. Kuid temas oli see «midagi», mille tõttu ta äärepealt pidi esimesena lõunanabale jõudma (oma 1907.—1909. a. ekspeditsiooni ajal jõudis ta 154 km kaugusele lõunanabast), et ta «James Cairdiga» teostas imetaoliselt ränga ja ohtliku meresõidu. Temas oli tõepoolest seda, mida Zweig omistab Scottile, ta oli inglise kolonialistide ehtne järglane, kuid siiski, jah, siiski palju suurem ja parem.

Elmise lehekülje lõpetanud, tulid mulle külla kaks sõpra: Tšernov ja Fedorenko. Boris Tšernovist, oma südamesõbrast, Mirnõi radistist, olen kirjutanud «Jäises raamatus». Fedorenko oli kolmanda Antarktise ekspeditsiooni ajal Mirnõi raadiojaama ülem ja 55 päeva olime temaga laevas koos. Mul oli teda heameel jälle kohata. Ja uuesti tulid mulle meelde «Kooperaatsia», heeringatraaler, milles sõitsin 1955. a., «Vojeikov» (Jaapani meri), «Vorovski» (Põhja-Jäämeri), tulid meelde kajutid, kajutid, kajutid.

Inimesed, nende seas ka kirjanikud, kes tuusikutega sõidavad ümber Euroopa mugavatel, isegi luksuslikel reisilaevadel, ei mõista ega saagi mõista seda, millest ma praegu räägin. Ühe väikese otsa Aleksandriast Odessani tegin ma «Pobedal» ja nägin, et säärane meresõiduk meenutab ujuvat hotelli oma restoranide, tantsuõhtute, maskiballidega jne. Ma ei tajunud üldse, et meie ümber on meri. Missugune kontrast on sellega võrreldes ekspeditsioonilaeva või ka lihtsa kaubalaeva elu!

Kajutid, kajutid, kajutid.. Ja «kajutitunne», mida seesugusel mugaval reisilaeval üldse tekkida ei saa! Sõna «kajutitunne» laenasin ma Joseph Conradilt. Täpne, lakooniline, masendav sõna. Ja kui minult kirjandusõhtutel tavatsetakse küsida, kas ma armastan merd, ei oska ma vastata. Ei oska vastata sellepärast, et ma tean, mis asi on kajut. See tähendab minu jaoks mere kurbust, mere vaikust, mere lõpmatust ja väga harva ka mere ilu. Illuminaatori paksust klaasist ring vahib nagu vihkava inimese silm. Oma kajutis olen ma vaba vang. Võib-olla just sellepärast olen merel palju töökam kui maal. Ekspeditsioonilaeva kajutis tekib paratamatult äärmiselt endakriitiline meeleolu, võlatunne, teadmine, et sa teed palju vähem kui peaksid tegema. Jah, tekib isegi ahastus ja pessimism. Alain Bombard'i «Vabatahtlik merehädaline» räägib sellest võib-olla esmakordselt ausalt. Kuid meil, kirjanikel, kes me võtame endale ühiskondlikke ülesandeid ja teeme sageli ära töö, mida peaks tegema kogu kollektiiv, meil, kes me peame aega varastama, et kirjutada, kellelt «unustatakse» nõuda uusi raamatuid, on kajut oma «kajutitundega» koht, kus me uuesti muutume kirjutavaks kirjanikuks. See näib ebaloogiline, kuid nii ta on... Ja seepärast tuletan ma tänulikult meelde kõiki kajuteid, mis mul olnud on ja kus olen tõesti olnud kirjutav kirjanik. Erilise soojusega mäletan aga «Kooperaatsia» kajuteid nr. 103 ja 112, kus sisse ja välja käisid mehed, kes on mehed ja kus ma kirjutasin kolm neljandikku oma «Jäisest raamatust».

M. Soosteri keraamiline dekoratiivskulptuur

Teatrientsüklopeedia I köide

Ilmus trükist Riikliku Teadusliku Kirjastuse «Sovetskaja Entsiklopedia» koostatud teatrientsüklopeedia I köide.

Teatrientsüklopeedia on neljaköiteline teatmeteos, mis tutvustab teatrikunsti ajalugu ja teooriat antiikajast meie ajani. Sellesse on võetud biograafilised artiklid nimekamate teatritegelaste elu ja loomingu kohta.

I köide sisaldab üle 2600 artikli sõnadest «A» kuni «Globus».

Köites on andmeid 1032 näitleja, 222 helilooja ja muusikateadlase, 400 näitekirjaniku ja kirjaniku, kriitiku, teatriteadlase, kunstniku, arhitekti ja muu teatritegelase kohta.

Suurt tähelepanu on köites pööratud materjalidele, mis valgustavad Austria, Austraalia, Aserbaidžaani, Albaania, Inglismaa, Argentiina, Armeenia, Valgevenemaa, Belgia, Birma, Bulgaaria, Ungari, Vietnami ja teiste maade näitekirjandust ning teatrit.

I köites on 1300 illustratsiooni, kusjuures paljud neist avaldatakse esmakordselt.

Teatrientsüklopeedia on mõeldud kasutamiseks teatriala töötajatele, isetegevuslastele, rahvateatrite näitlejatele, samuti kõigile kunstihuvilistele.

Huvi meie kultuurielu vastu

Möödunud nädalal viibisid meie heliloojatel külas Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi heliloojad Lubomir Železny ja František Kovaříček. Külalised tundsid huvi eesti kaasaegse muusika vastu. Nad vestlesid oma kolleegidega Heliloojate Liidus ning viisid kaasa rohkesti Nõukogude Eesti heliloojate teoseid (B. Kõrveri viiulikontsert, M. Lüdigi, H. Elleri, V. Reimani ja E. Arro tšello- ning A. Lemba ja teiste klaveripalad, G. Podelski laule, J. Koha, L. Austeri jt. teoseid.)

Tšehhoslovakkia heliloojad imetlesid meie laulupidude traditsiooni, mille ajalooga nad tutvusid lähemalt Teatri- ja Muusikamuuseumis.

L. Železny ja F. Kovaříček pidasid vajalikuks laiendada eri maade kunstiinimeste vahelisi sõprussidemeid. Sama mõte valitses ka vastuvõtul Välismaaga Sõpruse ja Kultuurisidemete Arendamise Eesti Ühingu esimehe Raoul Viiese juures.

L. Kastein

Kunstiinstituudi diplomandid

30. juunil ja 1. juulil kaitsesid Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi lõpetajad oma diplomitöid. Instituudi kollektiivi püüdlused lähendada õppeprotsess elu vajadustele kajastusid veenvalt diplomitööde teemades. Silmapaistva meisterlikkusega kujundas S. Raudvee Tallinnas ehitatavale uuele hotellile komplekti mahulisi esemeid ja seinavitraaži restoranisaalile. Samale hotellile määratud dekoratiivkeraamika on M. Soosterilt. Tekstiilansambli Eesti NSV Teaduste Akadeemia raamatukogu uuele hoonele lahendas edukalt M. Männi. Ühiskondlike hoonete ja elukorterite kujundamiseks mõeldud dekoratiivkangaid esitasid A. Jaama ja E. Nerva. E. Nerva leidlikud ja värviröömsad trükikangad vana Tallinna ainestikul said kaitsmisel kõrge hinnangu ja nagu S. Raudveegi tööd pälvisid riikliku eksamikomisjoni kiituse.

Koostöös raadiotehase «RET» konstruktoritega kujundas E. A. Uustalu raadiovastuvõtja koos stereofoonilise heliseadmega, L. Zabelina erinevat tüüpi ajakohased valgustid. Vana Tallinna sepistöö traditsioonid elustuvad H. Valgu rippsildis Tallinna Linnamuuseumi filiaalile «Kiek in de Kök».

Tarbekunstifakulteedi lõpetajad lahendavad hästi ka monumentaalkunsti ülesandeid. Nii teostas N. Uustalu omapärases mosaiiktehnikas suuremõõtmelise keraamilise pannoo «Sõdalased Ümera jõel», mis on mõeldud Ümera lahingu 750. aastapäeva tähistamiseks. M. Sooster teostas eluröömsa keraamilise pannoo rahvaste sõpruse aineil. Tarbekunstifakulteedi lõpetaja E. Bagdasarjan esitas kolm komplekti ehteid ja A. Teelem kolme eesti helilooja reljeefportree.

Nagu diplomitööde kaitsmisel märgiti, on enamiku tarbekunsti eriala diplomitöid võimalik tootmisse juurutada. Samuti avaldati soovi, et Tallinna peakunstnik leiaks võimaluse kõrge hinnangu saanud diplomitööde paigutamiseks ettenähtud kohtadesse.

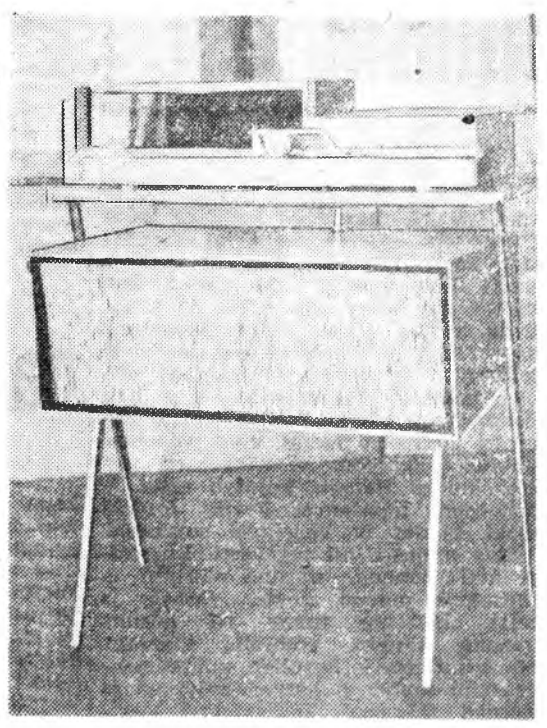
Kujutava kunsti fakulteedi diplomandidest lõpetas graafika eriala kolm noort kunstnikku. Kõrge hinnang anti E. Palmiste rahuteemalistele plaatidele, märkimist leidsid samuti H. Palbergi plakatid ning S. Sterni illustratsioonid ja kujundus E. Särgava «Ennemuistsetele juttudele Reinuvader Rebasest». Maali eriala lõpetasid S. Uiga, J. Tuuling ja L. Sarapuu.

H. LOOP

*

Tartu Kujutava Kunsti Kooli lõpetas tänavu 29 noort. Kunstipedagoogilise osakonna diplomandid esitasid õlimaale, puitehistöö osakonna õpilased sisekujunduse kavandeid ja valmismööbliesemeid. Maalidest hindas eksamikomisjon kõrgelt Sirje Reitavi koolieluainelist tööd, Enno Otsingu lõuendit «Džässorkester», Tiiu Pallo «Kirja», Malle Leisi «Bensiinijaama» ning teisi. Niisama hea tunnustuse said Toivo Gansi elutoa sisustuse ja mööbliesemete kavandid, Leo Leesari kohvik «Tartu» baari kavandid ning teiste tööd.

Kunstikooli lõpetajad siirduvad oma eriala järgi joonistamise ja joonestamise õpetajateks, kaubandusasutustesse kunstnik-dekoraatoriteks ning mujale. Osa noori kavatseb jätkata õpinguid ENSV Riiklikus Kunstiinstituudis.

E. A. Uustalu kavandatud raadiovastuvõtja

Õhulaevastiku päevaks

Relvalaadungiga Leningradi

ALEKSANDER LIPP

1941. aasta augusti lõpupoole saime korralduse kiires korras lennata Iževskisse. Edaspidise tegevuse kohta pidime saama instruktsioonid sealt.

«Lõhnab püssirohu järele,» arvas mehaanik ning asus mootoreid üle vaatama. Sama tegin mina raadiojaamaga. Kahe tunni pärast olime väljalennuks valmis ning kella 6 paiku õhtul maandusime Iževski aerodroomil.

Meid võttis vastu kapteni auastmes sõjaväelane, kes aega viitmata selgitas meile tänaseks ööks ettenähtud ülesande.

Iževskist pidime peale võtma 600 vintpüssi ühes vastava arvu padrunitega. Püssid polnud mitte harilikud sõjaväe vintpüssid, vaid väiksemad ja kergemad ning määratud väljajagamiseks tsiviilelanikele, kes aktiivselt oma kodulinna kaitsmisest osa võtsid. Laadung tuli mitte hiljem kui kella kaheks Leningradi toimetada.

Startisime kell 21.20, kui oli juba päris pime. Ilmaprognoos puudus, aga et augustikuul on siinsetel laiuskraadidel võrdlemisi soodsad lennuilmad, ei tekitanud see erilist muret. Iževskist kuni Leningradini on maastik enam-vähem ühetasane, ilma suuremate kõrgendike ja küngasteta. Orienteeruda võis suuremate jõgede, järvede ja maanteetriipude abil, sest asulad ja linnad, kust üle lendasime, olid pimendatud. Öösel on 1000 meetri kõrguselt, vaatamata pilvisele ilmale, suuremad jõed ja järved — ehkki vägagi ähmaselt, kuid siiski enam-vähem nähtavad.

Umbes 100 kilomeetrit enne Laadoga kohale jõudmist otsustas lennukijuht laskuda ja pilvedest allapoole läbi lüüa. 800 meetri kõrgusel ilmus jälle maa nähtavale. Vaatasime pingutatult meie all laiuvat pimedusega kaetud maastikku ja võrdlesime seda kaardiga. Tumedatest metsadest on raske eraldada lagedat maapinda. All ei paistnud ühtki valguspunkti ja õieti polekski meil sellest abi olnud: üksiku valguspunkti järele on oma asukohta öösel võimatu kindlaks määrata.

Meie ees oleks pidanud juba näha olema Laadoga, kuid niipalju, kui oma silmi ka pingutasime, polnud tuttavat helki näha. Olime piirkonnas, kus võis kohata vaenlase hävitajaid ning selletõttu pidime hoolikalt jälgima ka ümbritsevat õhuruumi.

Lennukijuht hakkas närveerima, mis nakatas ka teisi meeskonna liikmeid. Lennanud veel mõne minuti, otsustas juht kurssi muuta. Vaidlesin sellele vastu, sest kursi muutmine oleks meid pannud veelgi täbaramasse olukorda. Samal arvamisel oli ka teine lendur, kuid soovitas laskuda madalamale.

Umbes 600 meetri kõrgusel lennates hakkas viimaks ees väga ähmaselt paistma tume tinaläikeline veepind ja aeglaselt ilmus nähtavale kalda piirjoon. Ometi viimaks! Varsti oli meie täpne asukoht kindlaks tehtud ning võisime laskuda madallennule.

Samal momendil viipas teine lendur käega ettepoole: «Hävitaja.»

«Kus?»

«Meist paremal ees.»

Pingutasin silmi, kuid ei näinud midagi.

Lennukijuht viis masina kiiremale laskumisele, ühtlasi rooli paremale pöörates.

Kui oli hävitaja, siis ei tohtinud mingil juhul järve kohale jääda, seal oleks lennuk hästi nähtav. Ühtlasi tuli kiiresti laskuda, sest madalalt on meid raskem üles otsida.

Lendasime madallennus uue kursiga umbes viis minutit ja olime kaotanud jälle oma asukoha. Kui tahame jõuda meile määratud aerodroomile, peame selle uuesti täpselt kindlaks tegema, kuid see on madallennus võimatu. Tahes-tahtmata tuleb tõusta kõrgemale. 600 meetri kõrgusel võtame kursi loodesse ning kui järve kohale tagasi jõuame, selgub, et oleme 10—12 kilomeetrit endisest kohast ida poole kaldunud. Mõne minuti pärast uuesti madallend ning ettevaatuse pärast hoidume maa kohale, jättes järve paremale. Teatan raadio teel meie asukoha ning parooli, ja saan vastuse, et meid oodatakse.

Neeva suudmest võtsime kursi meile antud aerodroomile. Lendasime äärelinna majade kohal, mille kontuurid ähmaselt kätte paistsid.

Ühes kohas, otse meie all, vilksatas valguskiir, kuid kustus kohe. Olime kõige hädaohtlikumas tsoonis, kus meid võidi tulistada nii ülevalt kui ka alt. Lennukaardile tõmmatud punane joon, kus eile asus frondiliin, oli küll umbes 10 kilomeetrit vasakul, kuid tegelik joon võis olla päeva jooksul muutunud.

Meeskond oli enesekindluse tagasi saanud, ning masin kihutas sihtkoha poole. Kui midagi erilist ei juhtu, siis umbes viie minuti pärast peaksime aerodroomi kohale jõudma.

Jälgisin meie all olevat maastikku, kuid pimeduse tõttu võis eraldada ainult maanteed ja mõnes kohas ka raudteelõiku. Kuna iga moment peame jõudma kohale, on meeskonna silmad pööratud ette, et õigel ajal tabada leppemärke.

Maandumine läks hästi ning lennuk ruleeris aerodroomi servale, kus seda juba ootas auto.

«Tubli, saame jälle hulga püsse juurde,» ütles autojuht ning ajas masina tagurpidi lennuki ukse juurde. Umbes 20 minuti pärast olid püssid ja padrunikastid auto peal.

«Fritsud teevad Piiterile vist tublisti peavalu?» uudishimutses teine lendur.

«Jah, nokivad üsna kibedalt, et kurat neid võtaks. Täna kõrvetasid peaaegu päev läbi.»

«Ja kelle jaoks on need kerged püssid?» uudishimutsesin mina.

«Need on rohkem naiste jaoks,» vastas autojuht, «nad on siin tragid.»

«Kuidas on toiduga?»

«Seda on napilt, aga püssidest on suurem puudus.» Autojuht vajutas gaasipedaalile ning auto kadus pimedusse.

Kusagil mitte väga kaugel müürisesid suurtükid ning kuuldus mürskude plahvatusi, mis tuule tõttu kord hajusid kaugemale, kord nagu oleksid lõhkenud siinsamas aerodroomi külje all.

«Igapäevane asi, meid see enam ei häiri,» ütles lennujaama korrapidaja.

Koormaks tagasiteele saime 28 last, alates rinnalastest kuni 12—13 aastasteni, kelle vanemad olid pommitamise ajal kas hukkunud või teadmata kaduma läinud. Lapsed ühes nelja kasvatajaga pidime veel samal ööl Gorkisse evakueerima.

Tagasilend kardetavas tsoonis kulges äpardusteta. Leningradi piirkonnast lendasime välja madallennus, mille järel juba kõrgemale tõusime. Aovalgel jõudsime oma reisijatega Gorkisse.

Lapsed mahutati kahte veoautosse, millega nad raudteejaama evakuatsioonipunkti toimetati. Sealt pidi reis edasi minema Kesk-Aasia soojematesse piirkondadesse ja kaugemale sõjamöllust.

Lahkujaile head reisi soovides siirdusime meile määratud puhkeruumi.

Kriitik on partei sõdur

Viimasel ajal on meil kriitikaprobleemid jällegi teravalt päevakorda kerkinud. Ja see on täiesti seaduspärane: kriipsutatakse ju parteilises dokumendis «Uutele saavutustele kirjanduses ja kunstis» tugevasti alla arvustuse vastutusrikast ühiskondlikku missiooni, tema tähtsat osa sotsialistliku kunsti arenemisprotsessis ja rahva esteetilises kasvatamises. «Kirjandus- ja kunstikriitika ülesanne, nagu mina sellest aru saan, on aktiivselt aidata kirjanikke ja kunstitegelasi luua väljendusrikkaid ja andekaid teoseid meie sotsialistlikust tegelikkusest, igakülgselt toetada nende püüdeid jäädvustada kunstilistes kujundites nõukogude inimeste, kommunismiehitajate suuri tegusid, kangelaslikkust ja mehisust, nende kõrget moraali ja vaimset palet» — neis N. S Hruštšovi sõnades on antud meie kriitikute eesmärk ja tööprogramm. Neist seisukohtadest lähtudes pühendati kriitika olukorrale suurt tähelepanu EKP Keskkomitee VII pleenumil, kus osutati mitmetele olulistele ebakohtadele ja vajakajäämistele vabariigi kunstiarvustuses. Kirjanike ja kunstitegelaste sõnavõttudes vabariikliku parteiaktiivi kohtumisel loomingulise haritlaskonnaga, hiljutisel teatrikriitikute nõupidamisel ja mitmel muulgi arutlusel on ikka ja jälle kõlanud mõte: meie kriitika ei seisa kaugeltki veel aja nõuete tasemel.

Nende etteheidete paikapidavust on võimatu eitada. Tõsi küll, ei pruugi vaikida ka sellest, mis dokumenteerib kriitika jätkuvat mehistumist. Kõigepealt — meil on nüüd üsna arvukas, ideeliselt karastatud ja asjatundlik kriitikute kaader, kes on praktikas kinnitanud oma suutlikkust nõudlike ülesannete lahendamiseks. Kui kõnelda näiteks kirjanduskriitikast, siis on ta edukalt üle saanud vulgaar-sotsioloogilisest kallakust ja mitmetegi akuutsete probleemide puhul kaaluka sõna öelnud. Näiteks: ehkki üksikjuhtudel on liigselt keskendutud vormiprobleemide vaatlusele, väärivad viimasel ajal ilmunud sõnavõtud luuleküsimuste kohta tunnustavat hindamist, sest nad peavad silmas meie luule ideelise sisu ning haarde avardamist ja süvendamist. Samasuguseid nlusse võib kanda ka kunstikriitika kontosse. Aga kõik see ei anna meie kriitikuile vähimatki põhjust rahuloluks.

Vastupidi — siin-seal täheldatav võitleva suunitluse taandumine, liberalism, leplikkus toetamist mitte väärivate nähtuste suhtes nõuab, et kriitika ebakohtadest tuleb rääkida sirgjooneliselt ja nõudlikumalt. Paraku on meil sageli nõnda, et nõukogude kirjanduse ja kunsti peateest eemale kiskuvad nähtused, aga samuti vildakad seisukohad kriitikas endas ei leia vajalikku vastulööki. Nii oli see kriitikaalasel nõupidamisel Kirjanike Liidus k. a. jaanuarikuus ja Tartu kirjandusteoreetilisel konverentsil, kus üksikuis sõnavõttudes kõlanud ebaõigetele väidetele ei vastandatud küllalt tugevasti õigeid, parteilisi. Või meenutame O. Tuisu paikapidamatuid arutlusi kaasaegse muusika ümber: ka need kuulati ära, ilma et oleks järgnenud argumenteeritud ja põhjalik analüüs. Peab ütlema, et see pole ainus kõlbamatu leplikkuse fakt meie muusikaelus. Mida näiteks arvata Heliloojate Liidus levinud seisukohast, mille järgi ka sääraseid heliteoseid, mis on ilmselt nurjunud ja ei vasta meie kunsti printsiipidele, tuleb ikkagi populariseerida? Milleks on see küll vajalik? Või võtame kunstiarvustuse. Tõele au andes peab tunnistama, et elukaugus ja formalistlikud tendentsid, mis avalduvad mõnede (eeskätt noorte) kunstnike loomingus, ei tekkinud eile ega täna, vaid on kujunenud pikema aja jooksul. Aga kas võib öelda, et kriitika õigeaegselt, täie teravusega reageeris neile nähtustele? Kahjuks mitte, ja järelikult jättis ta täitmata oma kohustuse noorte talentide arengu suunamises.

Printsiipiaalne kriitika ei väldi teravust seal, kus asja huvid seda nõuavad. Ei maksa lasta end eksitada ka neist, kes vähegi teravama arvustuse puhul kõmujanuselt ootavad «surnute väljakandmist» ja tõstavad kära ühe või teise kunstiinimese «mahalöömisest». Sääraste tegelaste arusaamad on sisuliselt väikekodanlikud: nad ei mõista või ei taha mõista, et rahvast ustavalt teeniva autori loominguliste ebaõnnestumiste arvustamine, olgu see kui tahes terav, teenib alati ja eranditult kunstniku toetamise, abistamise eesmärki. Mõistagi ei või me sallida materdavat, pahasoovlikust eelarvamusest lähtuvat arvustust, kuid samavõrra lubamatu oleks loobuda nimetamast nähtusi õige nimega. Sellepärast ei saa toetada toda «delikaatset», ebalevat manceri kriitikas, mille puhul piirdutakse üksnes teose objektivistliku kommenteerimisega, andmata teosele selget, argumenteeritud hinnangut. Niisuguseid nähtusi meil aga esineb — olgu siis kirjanduse ja kunsti minevikupärandi või ka tänapäeva uudisloomingu puhul. Tihti avalduvad need autori isikupära, teose emotsionaalsuse või väljendusrikkuse absolutiseerimises. Kõike seda peab muidugi arvestama, aga ei maksa autori nõrkustest teha voorusi ega jätta küsimata: m i d a too «väljendusrikas teos» väljendab, kellele ja kuidas ta seda teeb? Niisama on lood sotsialistlikus kunstis seaduspäraste ja hädatarvilike otsingutega: ei tohi andestavalt ühte patta heita neid, mis meenutavad oma saba tagaajava koera «otsinguid», ja neid, mis tõepoolest teenivad tänapäeva tegelikkuse peamiste joonte sügavama avamise ja haarava kujutamise eesmärki. Kriitika peab nende vahel tegema selget vahet, kategooriliselt eitades esimesi ja resoluutselt toetades viimatimainituid.

Seoses öelduga ei saa jätta kordamata nõukogude kriitika üldtuntud aluselist põhimõtet: järjekindlat lähtumist ideelise sisu primaadi printsiibist. Võiks arvata, et seda enesestmõistetavat seisukohta ei maksakski meelde tuletada, aga paraku ei peeta seda alati silmas. Õigesti heidetakse ajakirja «Voprossõ Literaturõ» mainumbri juhtkirjas eesti kirjanduskriitikale ette, et seal tuleb ette loobumist nõukogude kirjandusteaduse metodoloogilistest positsioonidest, sotsiaalsest analüüsist. Vähemalt niisama palju peab see paika kunstikriitika puhul. Meie kunstiarvustajad näevad kaasaegsust teinekord ainult lakoonilises ja dekoratiivses käsitluslaadis, nad arutlevad pikalt-laialt koloriidi peensuste ümber ja ei märka sageli, et näitusesaalis on väbe tunda tänapäeva nõukogude elu hingust, et seal on vaikne nagu kasvuhoones (nii sõnastas oma mulje kunstinädala näitusest üks tavaline kunstisõber, kelle kirja avaldasime paari kuu eest). Muidugi ei tule kunsti spetsiifilistest teostuslikest küsimustest mööda minna, kuid pidagem alati silmas, et ühe või teise tehnilise võtte väärtust saab mõõta ainuüksi sisust lähtudes. Ja mingi tehniline virtuoosiikkus ei õigusta teost, kui ta on sisult tühine, kui autoril ei ole öelda midagi sotsiaalselt kaalukat kaasajast ja kaasaegsetele.

Kriitika täidab oma osa kunsti arenemise toetamises ja suunamises üksnes siis, kui ta ei piirdu üksikteoste retsenseerimisega, vaid haarab kunsti arenemisprotsessi laiemalt, teeb konkreetse materjali najal avaramaid üldistusi, mis aitavad seada edasiminekut sammu. Kunsti parteilisuse ja rahvalikkuse lai probleemistik, tõeline ja pseudokaasaegsus, tänapäeva kangelase kujutamine kirjanduses, kunstis ja teatrilaval, novaatorlus ja pseudonovaatorlus, meie kirjanduse ja kunsti arenemise seosed nõukogude kunsti üldise arenemisprotsessiga — need ja paljud teised olulised küsimused lausa nõuavad lähemat käsitlemist. Ja just sääraste sõlmküsimuste ümber peaks arenema ka loov mõttevahetus, mis meie kunstiavalikkuses on nii visa vedu võtma. — Siinkohal olgu tehtud väike kõrvalepõige. Teinekord (muuseas ka hiljutisel noorte kunstnike näituse arutlusel) võib kuulda niisuguseid arutlusi, mille järgi nõukogude kunstis polevat isikukultuse levimise perioodil loodud midagi või peaaegu midagi väärtuslikku. Tõsi küll, marksismi-leninismi vaimule võõras isikukultus tõi nõukogude kunstile kahju ja pidurdas tema arenemist, kuid ometi on pikematagi selge, et eespool kirjeldatud absolutiseerivad arutlused on täiesti paikapidamatud ja ei soodusta meie ees seisvate ülesannete lahendamist. Siit järeldus: vahetult tänapäevaste probleemide käsitlemise kõrval peab kriitika üldistama ka meie kirjanduse ja kunsti arenemise kogemusi pikema aja vältel, esile tooma neid väärtuslikke traditsioone, millele meie kunst tugineb ja mida tuleb päevast päeva edasi arendada.

Meie ajastu sisuks on üleminek kommunismile, meie ajastu on kahe vastandliku ühiskondliku maailmasüsteemi võitluse ajastu. On ju selge, et erineva ühiskonnakorraga riikide rahulik kooseksisteerimine ei tähenda ideoloogilise võitluse lakkamist, vaid kujutab endast kapitalismi ja sotsialismi ideoloogilise, klassivõitluse vormi. Ja nõukogude kriitik on Kommunistliku Partei sõdur selles võitluses. Ainult ideelis-teoreetiliselt karastatud kriitik, kes sügavalt tunneb elu ja kunsti, kes järjekindlalt ja printsipiaalselt võitleb kunsti sügava ideelisuse ja kaasaegsuse eest, kes kõikjal ja kõiges lähtub partei poliitika positsioonilt ja küsimusest, kuivõrd antud teos või nähtus aitab lahendada nõukogude rahva ees seisvaid ülesandeid ja kasvatada töötajaid kommunismi vaimus, — ainult niisugune kriitik täidab nagu kord ja kohus oma osa tänapäeva ideoloogilises võitluses.

KROONIKAT

Eesti NSV kultuuriministri käskkirjaga määrati 1. juulist k. a. RAT «Estonia» peanäitejuhiks Eesti NSV teeneline kunstitegelane Udo Väljaots.

Toimetus algatas ankeedi lugejate arvamuste, soovide ja ettepanekute saamiseks möödunud hooaja kultuurielu sündmuste kohta. Teatavasti esitati kaks küsimust:

1. MILLINE OLI TEIL MÖÖDUNUD HOOAJAL MEELDEJÄÄVAIM KUNSTILINE ELAMUS JA MIKS?

2. MILLISED OLEKSID TEIE PRETENSIOONID JA SOOVID MÖÖDUNUD HOOAJA SUHTES? MIDA OOTATE MEIE KIRJANIKELT, KUNSTNIKELT, MUUSIKUTELT, TEATRITELT, FILMITOOTJATELT EDASPIDI?

Täna teeme algust vastuste avaldamisega. Arvamusi ja mõtteid on väga mitmesuguseid, erinevaid ja isesuunalisi. On selge, et toimetus ei saa jagada kõigi vastajate seisukohti. Avaldame saadud vastused siiski enam-vähem muutmata kujul (kui välja arvata kärped ruumi kokkuhoiuks). Mõtetevahetuse lõpul püüab toimetus teha mõningaid kokkuvõtteid ja järeldusi, üldistada toodud mõtteid. Seni aga ootame Teie arvamusi ja mõtteid esitatud küsimuste kohta.

Toimetus küsib — lugeja vastab

Palju uut

«Sirbi ja Vasara» ankeedile kunstielu möödunud hooaja muljete kohta on ühtaegu raske ja kerge vastata. Raske — sest neid muljeid on rohkesti. Kerge — sest neil on ühine nimetaja: palju uut ja rõõmustavat!

Meil pole vist ühelgi aastal ilmunud nii arvukalt romaane, nii ohtrasti luulet ja jutustusi. Romaanide hulgast on meelde jäänud Paul Kuusbergi «Enn Kalmu kaks mina», mis annab tunnistust autori järjekindlast kasvust. Villem Grossi «Müüa pooleliolev individuaalelamu» on teema ja mitme tegelaskuju poolest uudne ja värske ning sellest võiks saada hea romaan, kui autor rutakalt, konspektimaneeris kirjutatud leheküljed ümber töötab. Lühiproosa alal hakkab uute nimede hulgast silma A. Valton oma tugeva isikupäraga. Luuletajatele oli see hooaeg samuti viljakas. Juhan Smuulile sai osaks kõrgeim autasu — Lenini preemia —, kuigi mitte tema värsside, vaid niisama meisterliku proosa eest. Muide, lugedes Uno Lahe vastvalminud proosat, «Üht Pandivere päevikut», tahaksin öelda: ärgu ka see mees kumbagi sõnarelva käest pangu — nad on tal ühtviisi vahedad! Ja veel — hea on, et meie poeedid sel aastal mitmedki põhimõttelised küsimused selgeks vaidlesid.

Vabariigi teatrielus on minu arvates käesoleva aasta tähtsaimaks sündmuseks mitte üks või teine õnnestunud lavastus, vaid «värske vere» — terve lennu konservatooriumi lavakunsti eriala lõpetanute juurdetulek meie näitlejate perre. Õnn kaasa!

Kuid käesoleva aasta kunstielu suurimaks sündmuseks üleliidulises ja koguni ülemaailmses ulatuses pean ma seda, et kosmose teema, või õigemini teema «inimene ja kosmos» on fantastika valdkonnast jäädavalt lahkunud ning realistliku kunsti ja kirjanduse aineks saanud. Lõppemas on aeg, kus kosmosest kirjutati seiklusrohkeid ja sõnaohtraid, kuid mõttelagedaid ja lugeja tunnetele vähepakkuvaid romaane. Juba uurivad kosmosevallutaja psühholoogiat küpsed kunstimeistrid. Levada värsstragöödia «Faust ja surm», Paustovski jutustus — need on esimesed viljavihud sellest saagist, mis tõotab tulla rikkalik. Muidugi pole peamine kosmoselendude otsene kirjeldamine, vaid selle uue avamine, mida kosmose vallutamise ajastu on toonud ja toob inimeste hingeellu. Kujukaks näiteks on V. Koževnikovi huvitava, palju vaidlusi esile kutsunud romaani «Saage tuttavaks — Balujev» nimikangelase, elupõlise ehitaja Balujevi sõnad:

«Kujutage ette, maakera on ligikaudu viis miljardit aastat vana ja inimene on juba kaheksasada tuhat aastat maa peal elanud. Kui aeglaselt me oleme arenenud! Pole võimatu, et lähemal ajal luuakse side teiste planeetide elanikega. Ja päris häbi hakkab, kui nad on oma arengutaseme poolest meist ette jõudnud. On tunne, nagu peaksime neile aru andma oma maapealsest elust, mis pole veel kaugeltki hästi korraldatud.»

Siin on hästi tabatud midagi väga tänapäevast — nõukogude inimese vastutustunne inimkonna arengu eest! Kosmosevallutajate suur, enneolematu kangelastegu annab inimestele ka maapealsete asjade hindamiseks uue mõõdupuu. Pärast seda tundub veelgi talumatumana, et osa Maa elanikest vaevleb koloniaalorjuses, veelgi arulagedamana, et imperialistlikud ringkonnad ikka veel rajavad oma poliitika avantüristlikule ja ohtlikule võidurelvastumisele. Inimene ja kosmos — see on suur teema, mille kogu ulatust hakkame mõistma alles tulevikus. Kuid algus on tehtud, esimesed leheküljed kirjutas nõukogude inimene tulikirjas taevalaotusele!

Hans Luik

Tallinn.

«MUHULASTEST», «KRATIST» JA LUULE POPULARISEERIMISEST

1 Olgu selles sõnavõtus valitud üksainus sektor: teater, ja kõneldagu kahest kindlasti meeldejäävast teatrikunsti saavutusest.

Esimene neist on Tallinna Riikliku Konservatooriumi lavakunsti eriala üliõpilaste ettekantud Smuuli «Muhulased». Omal ajal olid kriitikud mäletatavasti kimpus selle teose žanrilise paigutamisega. Nüüd võiksid tulla näitekunsti klassikalise jaotuse spetsid ja pahandada, mis see olgu — reeglikohane komöödia ta igatahes ei ole, aga «estraad» ka mitte ... Montaaž? Aga mida see tähendab: «montaaž»? ... Kümmekond aastat tagasi ütles ühel koosolekul Kaarel Ird, et andekas inimene võiks lavastada ka telefoniraamatut. Kui nüüd andekas inimene paneb andekad näitlejad (seda need noored on!) ette lugema andekat eepilist teost, siis ei ole kahtlust, et tulemus on väga huvitav. Ja oligi. Ja palju rohkemgi kui huvitav. Just see julge üleastumine väljakujunenud žanri piiridest, mis alguse saab Smuulilt ja edasiarendust leiab Panso poolt, andis lavastusele kordumatu võlu. Ma ei taha siin sugugi kõnelda vormist, mis oleks midagi muud kui sisu vorm. «Muhulaste» kui ülemeelikuseni elurõõmsa kaasaegse elutunde avalduse, kui Smuuli isikupärase loomingu ühe väga toreda etapi vorm ei oleks saanud olla teistsugune ja selle ettelegemine-ettekandmine ei oleks ka saanud olla teissugune. Seda märkida ongi ehk kõige olulisem. Aga veel: kas sellelaadseid võtteid ei võiks värskenduseks kasutada ka «sortimendile vastavate» teoste lavastamisel?

Teiseks: Tubina «Kratt» «Vanemuises». Tõsi on see, et nii-öelda etnograafiline rahvuslikkus sagedasti kipub olema ebaehtne, olgu see mis kunsti alal tahes. Kaasaegne inimene on kaugel pirrutulest, veel kaugemal «Eesti muistseist vanemaist», kel on «kuldsed kandled palmipuus» Tubina muusika tundub olevat erakordselt õnnelik süntees ehtsa rahvamuusika intonatsioonidest ja kaasaegsest helikeelest, nagu seda muusikateadlased vist ütleksid. Oleks väga huvitav teada, mida arvaks «Krati» lavastusest «Vanemuises» nõukogude vennasrahvaste publik. Ei saa märkimata jätta nimiosa täitja Maie Maasiku meisterlikku esinemist. Hiljuti esines baleriin Griegi muusikale seatud balletis «Peer Gynt» Rohelise tüdrukuna, mis tundus tookord erakordselt tubli saavutusena; et ta nüüd mitmeti sarnases osas ennast aga põrmugi ei korda, sunnib kõnelema suurest intelligentsist, suurest kunstist. Üsna lähedasel määral võib vaimustust tunda ka Ülo Rannastest Peremehe osas. Mis aga allakirjutanut häirib ilmunud kriitikas, on liiga positiivne suhtumine dekoratsioonidesse. Need tunduvad selle sünge orja- ja ahnuseaja loo jaoks meeleoluldasa kuidagi sobimatud: revüülikud, isegi postkaartlikud, või on see «maitseküsimus»? Päris võimatu on igatahes Müncheni «Simplicissimuse» stiilis Krati karikatuur lavaprojektsioonina ja kavalehejoonisena. Millest selline ebakõla nii heamaitselises lavastuses? Lavastaja asemel oleksin vist nõudnud dekoraatorilt enne töö juurde asumist põhjalikku Kristjan Raua stuudiumi — muidugi mitte selleks, et ta jäljendaks, vaid selleks, et ta õpiks.

2 Tuleb kasutada juhust ühe olulise ettepaneku tegemiseks. Luuletuskogusid ostetakse meil küll elavalt, aga ometi ei saaks öelda, et meil luule viimasega rahva sekka sellepärast veel on põhjust rahul olla. Luulet ei kirjutata hoopiski mitte silmsi lugemiseks (me ei räägi siin aleksandria või hiina poeetide ega ka Guillaume Apollinaire'i «kalligrammidest»), vaid deklameerimiseks. Kui näiteks Vene või Läti vennasvabariigi publik tormab tuntud sõnakunstniku lugemisõhtule või kui teatud poeetide loomingule pühendatud luuleõhtud on Soome Rahvusteatri repertuaari loomulikuks koostisosaks, siis meil ei saa millestki sellisest kõnelda. Deklamatsiooni alal on tehtud vähe ja juhuslikku tööd. Koolidegi isetegevusõhtuil kuuleb seda harva ja rohkem «moe pärast». Aga isetegevusest ma ei kõnelegi — see elavneb niikuinii otsekohe, kui teatrid eeskuju annavad. Miks ei võiks Tallinna Draamateatri ja Tartu «Vanemuise» kavas figureerida hästi läbimõeldud Liivi, Barbaruse, Vaarandi aga ka Puškini Majakovski, Becheri, Brechti jne. jne. luuleõhtud? Ma ei usu, et karta oleks tühje kassasid — ei karda ju ka kirjastus, et ilmuvad luulekogud ostmata jääksid.

Ja veel: kuhu on jäänud massideklamatsioon, koorkõne? See eriti mõjuv (muidugi ka eriti kõrgetasemelist läbimõtlemist ja -viimist nõudev) esitusviis vääriks senisest palju agaramat viljelemist. Teatud luuletused pääsevad maksvusele just teatud ettekandes: koorkõne on üks olulisi võimalusi. Soololaul — koorilaul, üksikdeklamatsioon — koorkõne. Selline on suhe. Niisiis: luuleõhtuid nii üsikesinejate kui kõnekooridega, sealjuures kõrgel professionaalsel tasemel!

Ain Kaalep

Elva

RÕÕMU MITMEST TEOSEST

Väljapaistev saksa lüürik Stephan Hermlin kõneles maikuus Saksa Demokraatliku Vabariigi kirjanike V kongressil sellest, kuidas teda on kommunistiks kujundanud mitte ainult «Kommunistliku Partei manifest» ning Lenini «Riik ja revolutsioon», vaid ka ilukirjandus, ja mitte ainult kaasaegne. Ta mainis enese kujundajatena minevikust Hölderlini ja Shelley luulet. Eriti rõhutas ta Bachi muusika osa oma veendumuste kujundajana.

Olen umbes samal arvamisel, ligikaudu samade kogemustega. Ja sellepärast hindan ma kunstiteoseid vahel enam ideevõime kui kujutusvõime järgi — need kaks külge võivad olla teoses eri astmetesse arenenud.

Siin olekski aeg muusikast rääkida. Kontserdid on viimasel aastal meid rikastanud. Kuid need hinnangud jääksid liiga isiklike elamuste pinnale, mispärast kõnelgu muusikast juba kutsutud. Jõukohasem on mul teha paar märkust kirjandusest.

Ei oleks vahest otstarbekas peatuda viimase aasta kestel ajakirjades ilmunud teostel. Ühe erandi tahaksin endale ometi lubada. See on Jaan Krossi luuletus «Lumumba» («Noorus» nr. 4, 1961), kus musta kontinendi ärkamine ja koloniaalsüsteemi paratamatu hukkumine on luulesse kristalliseerunud mitte üksi arusaadavas, vaid ka sugereerivas ja kaasakiskuvas sümboolikas. Tahaksin märkida uut positiivset, elujaatavat, kaasaegsete tunnete luulet Helvi Jürissoni äsja ilmunud raamatus «Mägedes sünnivad pilved». Olen varem («Looming» nr. 12, 1960) kõrgelt hinnanud Aadu Hindi «Tuulise ranna» kolmandat raamatut, ja ma ei tahaks sealt midagi vähemaks võtta. Paul Kuusbergi romaan «Enn Kalmu kaks mina» vajaks ja vääriks põhjalikumat analüüsi. Kuid juba esimese mulje järgi on Kuusbergi raamat oma ligitõmbava näoga, oma psühholoogiaga ja suure veenmisjõuga. See on inimeste uuekskujunemise romaan, ühe suure ajaloolise murrangu, Suure Isamaasõja sündmuste raamides. Aga inimese uuekskujunemine on uue ühiskonna lahutamatu osa — ja sellest romaani suur aktuaalsus. See inimese kujunemine köidab ka Ellen Niidu mitmes luletuses («Maa on täis leidmist»).

Ma arvan, et ühe aasta kirjanduslikku arengut ei tule madalaks hinnata, kui on ette näidata sellised teosed.

Nigol Andresen

Tallinn.

Eesti NSV teeneline kirjanik

Egon Rannet

Jõuline ja printsipiaalne, sügava ning targa realismiga viljakas draamakirjanik — seda on E. Rannet tänapäeval. Kuid heitkem pilk praeguselt üleliiduliselt tunnustuselt tema karmi noorusesse, kus olid kõige selle lätted. Ta sündis 29. nov. 1911. a. Tallinnas. Joodikust isa jättis varsti perekonna maha ja emal oli väga raske. Viiendast klassist pidi lahkuma ka neljateistümne-aastane nooruk, sest siis suri ema. Algas iseseisev elu — töö sadamas, ehitustel, teki- ja masinapoisina rannalaevadel. «Sadama kasvandik», märgib kirjanik enda kohta, sest pool noorust möödus seal. Sellesse aega kuulub ka kiviklompija amet maanteel. Samadest juhusliku töö aastatest pärinevad teised «polütehnilised» oskused — teha päris hästi puutööd, olla maaler ja panna ka praegu kingadele pooltallad. Ometi kandis kõiki neid aegu «hirmus armastus teatri ja raamatute vastu».

Suure Isamaasõja tegi E. Rannet kaasa suurtükiväepolgu ratsaluures. Nõukogude Eesti vabastamisega lõppes siin küll sõda, kuid jätkus äge võitlus bandiitluku ja kuritegeliku elemendiga. E. Rannet tegi selle võitluse kaasa, töötades siseministeerium süsteemis.

Kirjanduslik tegevus algas päras sõda «Noorte Hääle» mittekoos eisulise kaastöölisena. Autori loomingulisse noorusesse kuuluvad lühinäidendid «Kuri karjas» ja «Leerikleit» (1949), «USA» (1950), «Omad inimesed» (1951), satiiri kogumik «Ameerika elulaad» (1951) ja olukirjeldus «Seltsimehed Toristi» (1953). Edasi jätkab autor oma kirjanikuteed raamatuga «Tugevate tee» (1954), olujutustusega Udeva sovhoosist ja sealseist tööinimestest.

Meie viimaste aastate tähelepanuväärsemaks teosek- kujunes aga E. Ranneti teravaid ühiskondlikke probleeme käsitlev näidend «Südamevalu» (1957). Psühholoogilise draama südamevalu muutub siin südametunnistuse, kohusetunde, ellu ja töösse suhtumise küsimuseks.

Dramaatilise konflikti teravusega ja tegevuse sisemise pingega haarab valvsuse teemat «Kadunud poeg» (1958). Kahe aasta jooksul on seda näidendit mängitud 160 teatris NSV Liidus ja peaaegu kõigis rahvademokraatiamaades, ka Hiinas. Vennasvabariikide laval on rõõmustava edu võitnud ka tema näidend «Salakütid» (1960). Välisreiside kajastusena on seni ilmunud «Kilde Taani reisilt» (1960).

Esimesed sammud kinodramaturgia alal pärinevad lühifilmidest «Eesti polevkivi» (1948) ja «Uue ajastu lävel» (1951). Nõukogude inimese kasvamist ülesehitustöös kujutab film «Vihmas ja päikeses» (1960), lõbusaks laulufilmiks on «Laulu sõber» (1961).

Kirjaniku teoste tiraaž on eesti keeles 96 723 ja vene keeles 96 000 eksemplari.

Praegu on E. Rannetil töös komöödia «Haned», mis mõnelgi valusal probleemil n.-ö. sarvist kinni haarab. Vahest otsib siin väljendust ka hiidlasest ema kaudu päritud huumorimeel.

Loodame Egon Rannetilt saada veel palju häid näidendeid. Ja kindlasti saamegi.

Vaime Kabur

Eesti NSV teeneline kunstnik

Enn Raa

Enn Raa nimi on lahutamatult seotud «Vanemuise» ooperi arenguga. Tema loodud lavakujude elamuslik siirus, mis on antud kord isikupärastes mehistes karakterites, kord pehmetes humoristlikes osades, on võitnud teatrikülastajate südamed.

Enn Raa on sündinud 26. jaanuaril 1910. a. Valgas raudteelase perekonnas. Karjasepõli, töö raudteel. Kui 1934. aasta sügisel «Vanemuises» korraldati võistlus uute meeshäälte avastamiseks ooperikoori jaoks, saabki E. Raast «Vanemuise» kollektiivi liige. Järgnevad pingelised tööaastad, kus tal tuleb laulda nii ooperi- kui operetikooris, tantsida tantsurühmas ja mängida sõnalavastuste massistseenides, ongi E. Raale teatrikooliks.

E. Raa esimeseks suuremaks osaks saab «Don Pasquale» nimiosa, mis aastaid hiljem kujuneb tal tõeliseks hiilgeosaks (mullu tähistas E. Raa selle osaga oma 25-aastase lavategevuse juubelit). Järgnevad uued vastutusrikkad ülesanded operettides ja ooperites. Nimetagem neist siin Galitskit Borodini ooperist «Vürst Igor», Tomskit Tšaikovski «Padaemandast» ja Mõldrit Dargomõžski «Näkineiust», Basiliot Rossini ooperist «Sevilla habemeajaja», Bartolot Mozarti «Võluflöödist» ja «Figaro pulmast» jt.

«Vanemuises» ei ole olnud ainustki algupärast ooperilavastust, kus E. Raa poleks kaasa teinud. Tema kehastas vanem Vambot «Tasuleekides», Rauda «Tuleristsetes», Raju «Vabaduse lauliku», Petrovi «Tormide rannas» ja vanem Vahot «Vikerlastes». Ja kõik nad on kehastatud realistlikult, veenvalt.

Seoses teenetega eesti nõukoguliku teatrikunsti arendamisel anti E. Raale Eesti NSV teeneline kunstniku aunimetus.

Rein Lehtmäe

10 aastat meestelaulu

Antsla linna kultuurimaja meeskoor alustas tööd 1951. a. kahekordse kvartetina, millest järgmisel aastal kujunes mõnekümneliikmeline meeskoor. Kümne aasta jooksul on lauldud Tallinnas, Tartus, Valgas, Võrus, Aluksnes, Apes, Põlvas, Räpinas ja mujal, «usjuures repertuaaris on valdaval kohal kaasaegne kooriloeming. 1953. a. lates on koorijuhiks Eduard Aarna.

Seoses kümne aasta möödumisega koori esimesest esinemisest toimus kontsert Antsla linna kultuurimajas. Kontserdi kavva oli võetud E. Kapi «Lenini partei», E. Griegi «Lauljate tervitus», G. Ernesaksa «Laine tõuseb», V. Kapi «Põhjaranniku!», palverändurite koor R. Wagneri ooperist «Tannhäuser», T. Vettiku «Kuu» ja teisi laule.

P. ANTSOV

Keraamikat kahes saalis

Sissejuhatuseks. Kunstniku personaalnäitus on võrreldav luuletuskoguga. Siin-seal loetud salmikesed või üksikesemed üldkunstinäitusel ei anna kunagi terviklikku ülevaadet autori loomingust. Ei küpsusest, ei omapärast, ei otsingutest.

Ehkki käesolev viie tarbekunstniku näitus Tallinna Kunstihoones koondab ainult osaliselt viljakate autorite M. Adamsoni, V. Elleri, E. Kurreli, E. Piipuu, A Reindorffi loomingut, annab see ometi ettekujutuse nende saavutustest. Sellest siis — taoliste loominguliste aruandenäituste korraldamine on vajalik nagu luuletuste ühendamine eriraamatuks.

Artikli mõte: vaadelda lähemalt kahe keraamiku, kahe täiesti eripalgelise kunstniku Valli Elleri ja Ellinor Piipuu loomingut, kes on toonud kumbki omamoodi, kumbki oma ande kohaselt meie keraamikasse head ja kaunist.

Valli Eller. Suure staažiga. Suurte kogemustega. Palju õppinud ja teisi õpetanud. Rääk, Piipuu, Reemets, Kuma, Jõõts, Nõges, Luppe, kõik tema endised õpilased on nimekad kunstnikud, välja arvatud mina, kellest asja ei saanud. Kuid see pole õpetaja süü, ja on niisama naljaks öeldud.

Küllap nõnda on õige, kui igale kunstnikule esitatakse pretensioone ainult temale omast loomingulist temperamenti arvestades ja ülekohtune oleks, kui seda ei tehta.

V. Elleri looming ei taotle silmatorkavust. Tema tööd on teostatud tagasihoidlikult, mõnikord liigagi kainelt, kuid alati peene maitse ja kõrge kultuuriga.

Keraamikasõbrad näevad küll tema õõnesvormide huvitavaid vaapu, aimamata ometi, kui põhjalikke ja püsivaid eelkatsetusi need on nõudnud, teadmisi ja kogemusi. Pole tujukamat asja kui keraamika: ootad põletisahjust helesinist taldrikut, aga välja võib tulla ka pigimust. Aurud, hapniku puudus, gaasid, kõik mängivad siin oma head või halba osa, üllatavad, pahandavad või rõõmustavad üle ootuste. V. Elleri tehnoloogilised töötlemisviisid, erinevad võtted, mitmesuguste masside ja glasuuride õnnestunud kombinatsioonid — see pole tühine pisiasi, mis hindamist ei vääriks.

Tema loomingut iseloomustab lihtsus, selgus ja rahulik kooskõla vormi, värvi, dekoori vahel. Näiteks: «Korall merehobustega» (kroompunane glasuur), «Sibulvaas» (rutiilglasuur), «Lillede kann» (põllupao glasuur), «Vaas reljeefidega» (magnesiitglasuur), «Kaksikkalad» (šamott), «Taldrik» (lüsterglasuur).

Või tema käesoleval aastal loodud hästiõnnestunud pannoo «Rahvaste sõprus». Jällegi: sisuline ja väljenduslik selgus ning mitmete võtete kõrvuti rakendamine. Figuurid on taustast välja tõstetud ja piiratud terava, kindla kontuuriga. Nõnda mõjub pannoo reljeefi ja maalina ühtlasi.

Suurvormidest väärib tunnustust samuti seinakaev «Rahu», mis on teostatud majoolikamaali tehnikas. Me teame küll, kui hoolega kujutavad kunstnikud oma piltidele sobivat raami valivad, mis tõstaks teose mõju. Siin aga tundub, et Elleri seinakaevu maalile ei tule kasuks raskevõitu ääristus, mis tuvide ja lillemaailma, rahusümboolika järsult ja kalgilt katkestab ning ära lõpetab.

Lisagem Valli Elleri õnnestumiste juurde veel rea voolitud kalu, vaase, rõõmsalt värvitoredat dekoratiivset lauda ja graatsilist lindudepaari «Tuttpütid», mida kunstnik kavatseb veel kord teostada aiaskulptuurina.

Ja mida ta veel kavatseb?

Need on ümarplastika, rahuteemalised suurvormid. Ning kaugemaks plaaniks on tegelda värvilise mosaiiktehnikaga. Muidugi mõista ka uute tehnoloogiliste katsetega, sealhulgas kvaliteetse Taevaskoja saviga, mis annab põletusel ilusa lilla klinkri, kuid mida senini on kahjuks enamasti tellisteks kasutatud.

V. Eller on suure ilumeelega keraamik, üldpilt tema loomingust on kaunis. Tema kunstnikutee jätkub, jätkuvad otsingud, kasvavad saavutused, lisanduvad uued leiud ja ilmuvad uued arvustused. Jääb vaid soovida, et Valli Elleri looming muutuks sisuliselt sügavamaks, sügavamaks ka kaasaja teemade lahendused, mida ta mõnikord ka pisut lihtsustatult teostab (urn langenud kangelastele). Sest see on juba kord nii, et temaatika jääb alati paljaks formaalsuseks, kui tal puudub sügavam mõtestus ja sisemine sära, mida nimetatakse mitut moodi: hingestatuseks, emotsiooniks, elamuseks.

Ellinor Piipuu. Külalisraamatusse on tema nime taha hõiskamismärgid pandud: Piipuu! Piipuu! Piipuu! Arvasin senini, et nõnda keevaliselt hüütakse ainult meeleavaldustel, kus rahvas teeb teatavaks oma suhtumise: *«Kuba yes, yankee no!»* Mitte ei osanud loota, et kunst ka võib tekitada valju hõiskamist.

See on hea. See on väga hea, eriti kui sa tunnepuhanguid peamiselt jalgpallivõistlustel, poksimatšidel, teatejooksudel, tsirkuses või estraadil oled harjunud kuulma. Ja seepärast kõlab nagu ilus muusika, kui «Itkina!» kõrvale sigineb «Piipuu!» «Adamson!» «Reindorff!», sest ka nemad viivad edasi teatejooksupulka.

Näitlikum oleks, kui alustada E. Piipuu loomingu vaatlust «Pesukarust», õpilastööst kolmkümmend aastat tagasi, ja lõpetada kunstniku viimaseaja saavutustega. Kuid ajagem kõik sassi ja alustagem sellest, mida nimetati juba ajalehtedes näituse naelaks. See on tema seinaplaatide sari «Kalevipoja» teemal ning ere ja jõuline ümarplastika.

Julgen öelda, et Piipuu «Kalevipoja» aine käsitlus loob suurema emotsiooni kui mitmed hiljutised raamatuillustratsioonid, mis tunduvad liialt olustikulised. Piipuu lahendus on arhailist laadi, traditsionaalsem heas mõttes. Ja traditsioone meil on: K. Raud, A. Adamson, A. Promet, A. Uurits, O Kallis, A. Sivadi. Just seepärast Piipuu looming vastabki meie ettekujutusele «Kalevipojast», kus on romantilise muistendi võlu («Kalevipoeg hunte tapmas», «Kalevipoeg lutsukivi viskamas», «Lesel leina lepituseks kasvas kallis pojukene»), kus on värvi ja luulet («Saarepiiga»). Saarepiiga — see on Piipuu üks elamuslikumaid kujutusi unistavast neiust õise tule ääres sumedas põhjamaa öös.

Kuid väljugem muinasjutumaailmast, sest üks väga praktiline küsimus ei lase unelda ja vajab vastust: kuhu paneb Piipuu oma plaadid pärast näitust? Koju seinale? Ei mahu. Muuseumi lattu? Seal on ennegi suur ruumikitsikus.

Meil on seda va kapitali küll olnud kipsist konditritoodetesse mahutada, nüüd tuleks ka tarbekunstile mõelda. Eduard Einmann ütles hea mõtte:

«Jään lootma, et meie arhitektid asuksid tihedasse loomingulisse kontakti kas või niisuguse andeka kunstnikuga, nagu Piipuu, kes oma tööga võiks tuua palju ilu meie arhitektuuri.»

Veelgi otstarbekam oleks seda lootust adresseerida kultuurielu juhtivaile organeile, kes sageli kunsti lattu ostavad, selle asemel et seda otseselt rahva kasutusse anda. Meie pargid ootavad aiaskulptuuri, meie ühiskondlikud hooned vajavad keraamilisi pannoosid, reljeefe, mosaiike. Siin ta on! Kerkib Kirjanike Liidu maja, kui hästi sinna ka kunst ära kuluks!...

Piipuud esindab näitusel üheksakümmend tööd, millest enamik ja küpsem osa on teostatud sõjajärgsel perioodil. Eriti viljakas ja tähelepanu äratav on tema looming viimaste aastate jooksul, kuhu kuulub hulk võrratuid töid: «Laps hanedega», «Varjendis», «Rahu eest» (kaksikportree), «Esimesed sammud», «Suplejad», «Istuv tüdruk», «Noored kolhoosi abistamas» (reljeefpannoo), lamav akt, rida õõnesvorme, pisiplastikat ja dekoratiivseid päid (must klinker).

Juba meie dekaadi tarbekunstinäitusel Moskvas 1956. aastal äratas «Dekoratiivne pea» elevust ning oli eksponeeritud ka Ostende rahvusvahelisel keraamikanäitusel. 1960. a. Balti vabariikide skulptuurinäitusel Riias premeeriti Ellinor Piipuud üleliidulise diplomiga aiafiguuri «Naine kannuga» eest. Eesti tarbekunsti näituse puhul möödunud aastal Soomes hindas sealne ajakirjandus kõrgelt tema «Kaksikportreed» (šamott). See pole juhuslik tunnustus, vaid jõulise ja omapärase ande tunnustamine, millest ka kodus peab rõõmu tundma. Muidu tuleks välja nagu vanasõna ütleb: kaugelt on kuulsam.

Ellinor Piipuul on tugev kompositsiooni- ja kindel vormitunne. Ta loob meeleolu («Varjendis») ja ilmekust, tal on naljatunnet ja vaatlemise oskust (sari «Külatänavalt»). Mida julgemalt, lihtsamalt, lakoonilisema vormiga lahendust Piipuu oma loomingus rakendab, seda eredamaid tulemusi see annab. On väga õpetlik tagasi vaadata ja tema viiekümnendate aastate loomingut kõrvutada kuuekümnendate omaga. Me näeme, et välise elutruuduse matkimine pole kasulik vormile ega sisule (raamatutoed, «Hunt ja seitse kitsetalle» ning «Kalevipoeg ja Saarepiiga»). Keraamika nõuab üldistavat, dekoratiivset vormikäsitlust («Suplejad», «Istuv tüdruk», «Kalkun» jne.), selles selsabki tema spetsiifika, mida ei tohi, ei saa ignoreerida. Kuid täpse elutruuduse matkimine on ka keraamikasse jätnud oma aja armid. Kahesuguse lahenduse näitena toogem Piipuu aiafiguurid — «Konn» I ja «Konn» II (kõlab nagu konnakeisrite dünastia). «Konn» I on elutruu kogu oma anatoomiaga, kuni rohelise libeda nahani. «Konn» II on punase savi värvi, helesiniste (!) rõõmsate silmadega. Ja tema on tõeliselt ilus asi.

Piipuu ise tunneb oma tugevaid ja vähem tugevaid külgi paremini kui mõni kriitik. Ta on juurdlev, mõtlev inimene, kunstnik, kes teab, mida ta tahab ja kuidas ta ütleb oma sõna kunstis. Õpetada ja kritiseerida võib, kuid ainult see, kel on kunstnikule tõepoolest midagi uut ja paremat õpetada.

Lubage ka minul panna Piipuu loomingu paremiku taha hõiskamise märk, sest selleks kunst ju ongi ja selleks teda tehaksegi, et inimesed temast rõõmu tunneksid.

Lõpetuseks mõni sõna veel näituse kujundamisest. Kujundus on samuti looming, kuid ta ei saa olla iseseisev, omaette mõiste. Ta on selleks vajalik, et eksponaadid soodsamalt esile tõuseksid ja mõjule pääseksid. Kujundus on kunstiesemete jaoks, mitte vastupidi. Näib, et M. Plees ja H. Reemets on selle nõude vastu pisut eksinud.

Häirivalt mõjub figuuride maakõrgune asetus, mis moonutab rakurssi (E. Piipuu «Ema ja laps», «Varjendis», dekoratiivpead) ning V. Elleri vaaside huvitavad glasuurid («Sibulvaas» jt.) ei tule esile.

Sobimatu ja odav on ka kortseldatud paberist foon E. Piipuu Kalevipoja-ainelistele seinaplaatidele. Imelikult viimistlemata ja räpaka mulje jätavad riiulid, just nagu oleks neid hambapulbriga üle harjatud. Võib-olla kusagil välismaal nõnda eksponeerida on isegi, nagu kuulda, suurmood, ent kas maksab kõikide moevooludega kaasa tormata?

Lilli Promet

Vaikimine — oh mis ääretu tegevusväli, see on terve mõistuslik protsess, eriti kui silmas pidada praktilist resultaati.

Saltõkov-Štšedrini «Kaasaegne idüll»

Tolmunud sirelite taga, paar sammu maanteest on veranda, tavalise talumaja värviliste klaaslappidega veranda, mis praegu asendab kontori eeskoda. Jalad puhtaks pühkinud ja toalävest üle astunud, jääb eelkõige vaatevinklisse loosung: «Müüme 1961. aastal riigile 70 tonni liha!» See on «Rahva Võidu» kolhoosipere kohustus ja siin, omaenda seinal, mõjub ta kuidagi tõsiselt ning asjalikult, hoopis teisiti kui ajalehes trükituna.

Pisut hüvakul, elupuuokstega ääristatud rohelisel papil, on valged rombid rõhknõeltega ja tindiga hoolsalt maalitud eesrindlaste nimed. Nende all alkoholismivastane plakat — salkus juustega joomar hoiab kinni peast, nagu kardaks, et see tal ära kukub.

Vastasseinalt kiretab terve seeria tuletõrjealaseid pisiplakateid, ühine raam ümber: «Emad, ärge andke lastele tuletikke!», «Ärge visake maha põlevaid paberossiotsi!», «Lahkudes lülitage välja elektriseadmed!», «Ärge kasutage lahtisi petrooleumilampe loomapidamisruumides!», «Ärge jätke küdevat ahju ilma järelevalveta!» Ja tugeva alltekstiga lõpulauseks: «Seltsimehed, puhastage oma korstnad regulaarselt tahmast!»

Edasi tuleb kunstipärane «Kasvatame üles kõik vasikad!» Vasikaid on plakatil kolm, tegijate nimesid allserval kaks. «Vereülekanne päästab inimese elu. Astuge doonorite ridadesse!» Missugune ülekanne päästaks verevaesusest eesti plakatikunsti? Igal juhul mitte pangaülekanne. Tegijatel peaks olema kirglikult selge, mida nad tahavad öelda («eriti, kui silmas pidada praktilisi resultaati»)

Vasakpoolsel seinal asuvad aukirjad, vabariigi noorte loomakasvatajate bülletään ja mõlemas nurgas rändpunalipp. Laua taga tõstavad mehed malenuppe, nooremal käsi sidemega kaelas, puhmaskulmudega vastane popsib piipu. Televiisori ees pikal pingil istuvad lapsed nagu varblased traadil, oodates pilti.

Tagatoas, kitsamas ja hämaramas, tuli kokku parteikoosolek. Inimesed saabusid siia otse põllult. Meeste põsenukidki olid nagu kõrgemad — pikast päevast ja tuulest ja päikesest, mis kuivatab kõhnemaks saaks neli vagu korraga,» kostis ettepanek.

«Ehk sõidab kartulid sodiks?»

«Ega tal kummid ole kõvemad kui hobusel kabjad.»

Asjalikult ja ilma liigsete kirgedeta voolas arutelu, niikaua kuni jõuti teravilja «probleemini».

«110 hektarit on plaanis ja 103 on küsis rajoonikomitee sekretär kavalalt muheldes. «Kas teil seemnest puudu ei tule? Meil on veel natuke reservi, mitmeidulist, annab terve trobikonna taimi, idanevuse protsent kuni 250!!! Küsige julgesti, lämmastikku saate lisaks...»

«Vähe saab lämmastikku, nagu mett keele peale.»

«Aitüma pakkumast, magus on see peet küll, aga tahab kõvasti rassimist.»

Algab elav diskussioon teemal: kumb juurikas on tülikam, kas naeris või suhkrupeet?

«Rohida tuleb mõlemat, paar korda vähemalt, harvendada ja väetist anda...»

«Turnips on teadagi vesisem...» lööb sekka farmijuhataja, «aga kui suhkrupeeti kartulivõtjaga koristada ja sügisel mullakamakad külge jäävad, siis talvel on meie naistel püsti nuhtlus — ega paljakäsi neid jääkamakaid puhtaks ei pese, seda tuleb tingimata mehhaniseerida!»

Protokolli pannakse punkt: võtta veel üks hektar suhkrupeedi alla ja anda kommunistlike noorte hooleks nagu maisigi kasvatamine, mille kasulikkuse üle enam külas keegi ei vaidle.

Järgmiseks küsimuseks oli informatsioon rajoonipleenumilt — lehmade ahtruse likvideerimisest. Omal kombel arvanne ja populaarteaduslik traktaat, üsna selge ülevaade kohalikust olukorrast. Üpris eripärane terminoloogia: personaalne vastutus paaritamise eest, poegimissesoonid, indlemispäevikud jne. Siiski, kõige tähtsamaks abinõuks ahtruse vastu jääb korralik söötmine (prisked söötühikud maisi, suhkrupeeti, mesikat, vitamiine ja talvist jalutamist) Lisaksin enda poolt, et kirjandusliku ahtruse puhul võib jalutamist vabalt asendada... suusatamisega

Pärast informatsiooni ütles Peensalu: «Räägi nüüd sina, Linda!»

«Rahva Võidu» heledapäine seemendustehnik oli naiselikult särtsakas ja kiire sõnaga: «Umbahtraid meil pole — kõik läksid kõrgemas toitumuses... Kati ja Viia on 40-ndal aastal sündinud, üks poegis ja annab kolmest nisast teeklaasi täie — nendest peab lahti saama. Üldse tahab see töö veel harjumist ja peasi täpsust, et seemendus toimuks inna teisel poolel, mitte esimese ähmiga...»

See asjalik jutt juhtis mu mõtted tõestisündinud seigale Vigala vallas, nii umbes neliteist aastat tagasi. «Noorte Hääle» toimetusel oli seal Velise pool šeflusalune kolhoos ja mind lähetati kevadesaadikuks, nagu see asi käis, et kas pole linnast mõnd masinaosa

AHOI,

viiekümne üheksas põhjalaius!

5.

(Üks Pandivere päevik)

UNO LAHT

näod. Päris kähedaks oli hääle võtnud Peensalul, algorgi sekretäril, kümne ametiga farmis ja põllul, kes siingi valitakse juhatajaks ja protokollijaks ühes isikus. Ta ei vaidle vastu, sest see näib juba edastmõistetavana — eks ikka Peensalu, kes muu?

Pikakasvuline agronoom, pisut lookas nagu pikad mehed ikka, luges vihikust andmed ette, kuidas külv edeneb. Iga tähtsama lõigu järel pidas ta pausi ja vaatas oma vesihallide silmadega istujate poole, — kas pole kellelgi vastuväiteid või täiendust?

«Mitmeaastase põldheina sisseäestamine teeb muret — napilt on töötõudu. Ja kuidas kartulid kinni ajada, kas poolde mulda?»

«Aga kui tuleb öökülma, mis siis?» küsis Ellermaa. «Pealegi on see topelt töö niikuinii.»

«Paneks õige «põkale» mutid sappa, maas, aga rohkem pole kusagilt põldu võtta!» raius agronoom otse õlalt, nagu kasakad ütlevad, ja tema heledad kurvad silmad jäid ainiti vahtima rajoonikomitee sekretäri. Nii pagana tuttav pilt, veel tollest ajast, kui maisi alla minev põllusiil pigistas mõnel kangel mehel pisarad silma — nii vastu tahtmist oli...

«Kuule, Laur, see pole mehejutt! Kuhu siis maa on kadunud?» usutles Keer sellise tooniga, nagu kiusav koolmeister, kes pressib välja õiget vastust aritmeetikaülesandele.

Vaene teravili! Imelik on mõelda, et vanasti üksiktalunik rukkiga ränka vaeva nägi ja seda paatides kogu ni Soome saadeti, silgu vastu nagu kartuleidki. Nüüd andis tugevas kolhoosis tikutulega otsida, enne kui puuduv põllusiil avastati ja koosolijate tuju tõusis — kivi südamelt ära...

«Kuidas on lood suhkrupeediga?»

Tarbekunstinäituselt

E. Piiouu aiafiguur «Istuv tüdruk» (šamott, 1960)

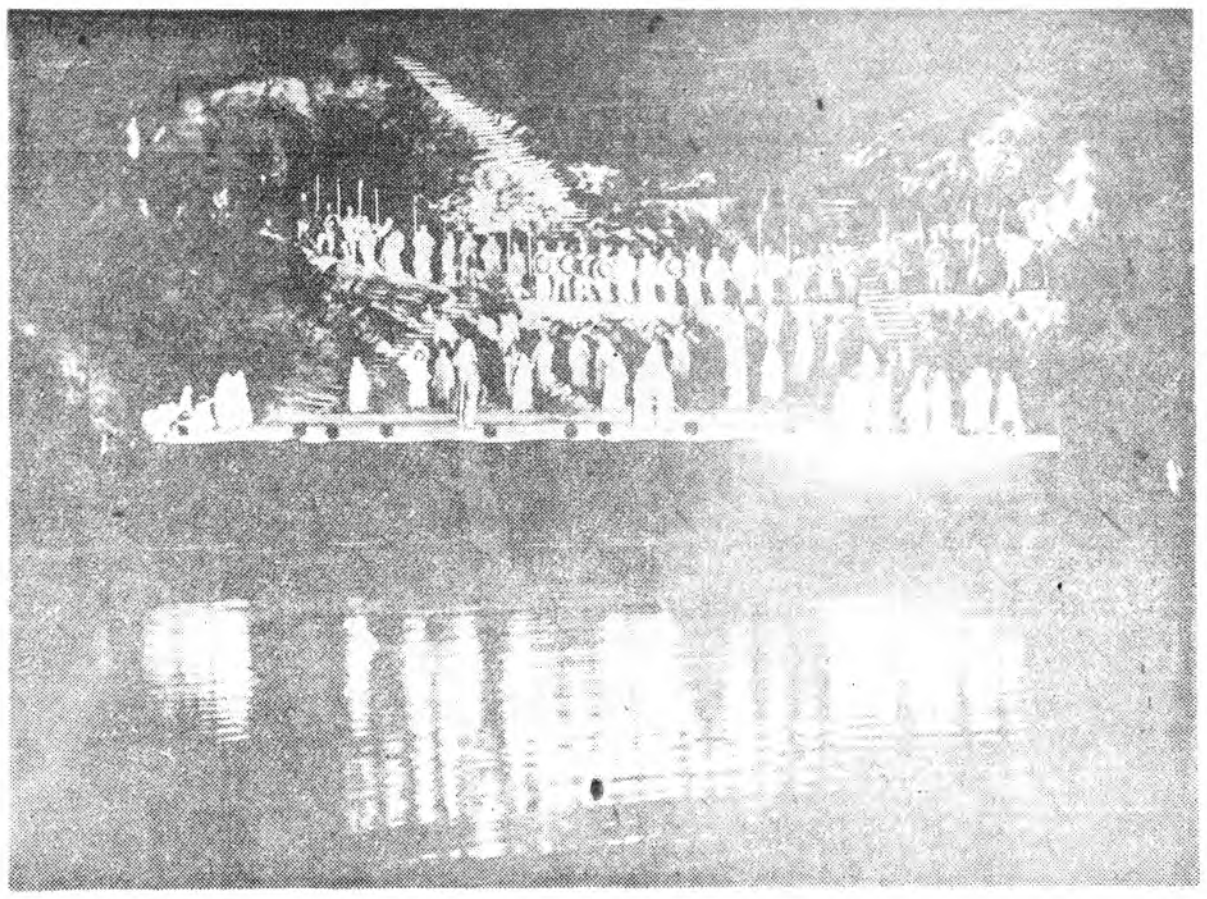

V. Elleri «Dekoratiivne kann rahvusliku motiiviga» (portselan, põllupao glasuur, 1958)

KÜLANÕUKOGU LAULUPÄEV

Jõgeva rajooni Torma külanõukogus on kujunenud traditsiooniks külanõukogu laulupäeva korraldamine, mis on ühtlasi kohalikele kooridele peaprooviks enne rajooni laulupäeva. Möödunud laupäeva õhtul koguneti ilutulestikuga dekoreeritud Vaiatu laululavale, kus M. Aasa juhatusel laulsid laste-, mudilas-, poiste-, mees- ja naiskoorid. A. Õunapuu taktikepi all mängis Torma orkester. Pidustused lõppesid rahvalike mängudega.

A. Viigi

Vikerlased olid Pirital

Ooper vabaõhulaval! Hakkame juba nagu harjuma selle meile siiski harva pakutava ja omapärase žanriga. Muidugi püsib siin veel nii mõnigi probleem. Vahel kuuldub isegi kahtlevaid hääli vabaõhuooperi vajalikkusest. Ja seda ilmselt üksikute varasemate ebaõnnestumiste tõttu.

Millest sellised arvamused? Põhiliseks küsimuseks on see, kas võib pidada loominguliseks protsessiks ooperietendust, mille olulisim komponent — muusika reprodutseerimine — on välja lülitatud otsesest interpreteerimisest ja asendatud mehaanilise «valmistootega» helilindi näol. Tõepoolest, nii esimesel «Vikerlaste» etendamisel Tartus Emajõe kaldal 1959. a., möödunud aasta «Vabaduse lauliku» toomisel Lauluväljakule ning ka äsjasel «Vikerlaste» lavastamisel Pirital oli ju näitlejaskonna ainsaks ülesandeks võimalikult tõetruult täita oma «tumm» osa, püüda saavutada liikumise maksimaalset «sünkroonsust» reproduktoritest kostva muusikaga. Muide, 1959. a. «Vikerlaste» puhul oleks selline probleemi seadmine tundunud täiesti kunstlikuna. Emajõe laiust arvestades oli see ikkagi ainuõige lahendus. Lauluväljaku! «Vabaduse laulikut» jälgides tekkis aga see küsimus nagu iseenesest, kuna vaatajaskond oli näitlejaile hoopis lähemal ja esinejate tumm-mäng tundus ebaorgaanilise ja ka ebaloomulikuna. Järelikult dikteerib lahenduse esmajoones vabaõhuetenduse koha vaiik. Tundub, et seni kuni meil pole spetsiaalselt vastavatele nõuetele kavandatud vabaõhuteatrit, tuleks vabaõhuetendusele läheneda igal üksikul juhul konkreetseid tingimusi arvestades. Vaevalt, et ka seekordset «Vikerlaste» lavastust antud kohas oleks saanud teisiti lahendada. Kuhu oleks paigutatud orkester ja dirigent, kui mecnutame küllaltki avarat lavastustandrit. Võib-olla leiduks ka koht, kus fasuks katsetada «otseülekannet». Lõpuks, praktika otsustab. Ja ega helilindigi puhul ole kahtlus loomingulise momendi puudumises päris õige. Nõuab ju ooperi solistide ja koori orgaaniline esinemine n.-ö. mujalt tuleva muusika puhul samuti sügavat tungimist muusikasse. Ilma selleta poleks ju mängu ja muusika ühtesulamine ja vaatajatele pakutav elamus saavutatav.

«Vikerlaste» vabaõhuetendusest kõneldes kerkib esmajoones mõte koha valiku õnnestumisest. Vaevalt, et seda paremini teha oleks saanud. Pirita jõe kõrge kaldapealne, jõe käär ja vastaspoolne ühtlaselt tasane maa-ala võimaldasid luua toreda kompositsioonilise terviku ja lähendasid hästi etenduse külastajaid tegelaskonnale. Vabaõhuooperi lavastaja U. Väljaots ning lavakujundaja V. Peil ei toonud «Vikerlaste» lavastust Emajõelt Piritale mehaaniliselt üle. Seekordset lavastust dikteerisid uued looduslikud tingimused, mida ka läbimõeldult ja otstarbekalt ära kasutati. Nähtavus oli üldiselt hea, võrratult parem kui Tartus.

«Vikerlaste» lavastus haaras oma kompositsiooni terviklikkuse, lahahaardelisuse, seejuures aga stiilse lihtsuse ja lakoonilisusega. Suurtes massistseenides — hiiestseenis, Ülo põrmu põletamisel jt. — polnud midagi liigset, ülepakkuvat. Kõik oli arusaadav, sujuv ja mõjuv. Kauni joonisena, sisuliselt hästi muusikaga ühtuvana, selles peituvate meelcolumuutuste reljeefse väljatoomisega mõjusid tantsud (I. Urbeli seades). Sügavalt emotsionaalse apoteoosina kerkis ooperi lõpp-pilt — rahva hüvastijätt Ülogа. Allalaskuvale astmestikule asetatud rahvamassiga üksiku isiku kaasaelamine toimunule kandus jäägitult vaatajaskonda. Suuremat viimistlust oleks võitlusstseenidest vajanud Sigtuna lahingupilt, see jäi teistega võrreldes kahvatumaks.

Kiiduväärt oli kogu lavastuse suur muusikaalsus. Kõik kasvas välja E. Aava muusikast, ooperile «ebatavaline» miljöö muutus muusikale loomulikuks «kaasamängijaks». Kahju ainult reproduktorite altvedamisest: ooperi kaunis muusika kaotas «Vanemuise» orkestri, koori ja solistide püüdlikus ettekandes (dirigent J. Hargel) kuulajaini jõudes üsnagi palju. Muide, veel üks märkus: muusika edasiandmisel helilindilt tulid päevavalgele mõnede esinejate diktsioonivead (näiteks L. Marai puhul eriti kõrges registris), mille tõttu osa teksti läks kaduma. Nähtavasti tuleks tulevikus helilindistamisel sellele küljele veelgi suuremat tähelepanu pöörata. Ilmselt nõuab vabaõhuetenduse jaoks helilindistamine erilist hoolt.

Üksikute osatäitjate puhul rõõmustas seekord L. Margi (Juta) kõrval V. Taimre jõuline ja läbitunnetatud mäng. Tema Olavi kõrval jäi E. Ani Ülo isegi veidi varju — viimases polnud tunda küllaldaselt kangelaslikkust. Hästi esines E. Raa Hiietargana, mõnevõrra tugevamini oleks lavastuses vajanud rõhutamist aga Vaike (V. Hein) tegevusliin. Vokaalselt kujunesid nauditavateks Ülo ja Juta aaria, mõlema duett ning koore jt. Kuigi sama käib ka E. Tordiku kohta, heidaks talle aga ette kohati vähest ilmekust žestides: on ju žestid ning valgustus peamiseks vahendiks tegelaste ettcastete eristamiseks ja rõhutamiseks. Hea dramaatilise pingega viidi läbi Ülo tapmise stseen ja sellele eelnev Juta ja Olavi kokkupõrge.

«Vanemuise» perele tuleb ütelda suur aitäh selle imposantse ja toreda vabaõhulavastuse eest. Vaevalt leidus tulpandele seas neid, kes võisid jääda ükskõikseks «Vikerlaste» etendust jälgides. Ja on kindel, et neil õhtutel sõimis nii mõnigi külastaja tihedamalt sõprussidemeid ooperižanriga, mis on suuteline pakkuma nii palju nauditavat ja kaunist.

Lõpuks algu tunnustuseks öeldud, et teater suutis eeskujulikult lahendada külastajatele nii olulise probleemi: transport etendustele ja tagasi töötas eeskujulikult. Ja jääb ainult loota tunda neile, kes kauge vahemaa kartuses sellest suurepärasest etendusest ilma jäid.

A. Tamarkin

Teatrikriitika arutelult

Juunikuu viimasel päeval tulid Eesti NSV Teatriühingu eestvõttel kokku vabariigi teatrikriitikud ja -töötajad, et arutada kriitika probleeme ja ülesandeid. Vabariigi teatrikriitika olukorrast tegi ettekande Olaf Utt. Järgneva arutluse käigus võtsid sõna N. Andresen, K. Ader, E. Kaidu, K. Ird, K. Toom, S. Levin, H. Lumet, R. Hammer, R. Aller, V. Ratassepp, E. Purje, V. Kivilo ja EKP Keskkomitee teaduse, koolide ja kultuuri osakonna juhataja asetäitja E. Sõgel.

Kuigi arutlus kujunes mõnevõrra laialivalguvaks, juhiti selles ometi tähelepanu asjaoludele, millest kriitikutel tuleb teha järeldused. Rida sõnavõtjaid (K. Ird, K. Ader) kõnelesid sellest, et meie vabariigi teatrikriitikute silmaring teatrielu nähtuste hindamisel peaks olema palju avaram — meie teatrite probleeme tuleks vaadata seoses üleliiduliste probleemide, arengutendentside ning diskussioonidega. Õigustatult kõneldi teatrikriitikute vähesest aktiivsusest: piirdutakse üksikretsensioonidega, vähe ilmub ülevaateartikleid teatrihooajast, ei võeta vaatluse alla teatavaid perioode teatrite arengus, mis võimaldaks teha ulatuslikumaid ning veenvamaid järeldusi üksiku teatri loomingulise palge kohta; samuti tuleks analüüsida konkreetselt üksikute näitlejate arengut, anda loomingulisi portreid. Mitmetes sõnavõttudes oli juttu kriitika, retsensioonide aadressist. Sageli jääb arusaamatuks, kellele need on määratud, kas nad on mõeldud lavastuse tutvustamiseks külastajaile või suunatud teatrile. Paljudel puhkudel ei rahulda retsensioonid aga ei vaatajat ega näitlejaid. Kõneldes avaldamise võimalustest jooksvas perioodikas märkis H. Lumet, et mitmed toimetused on passiivsed teatrialaste materjalide tellimisel. Üksmeelselt nõuti retsensioonide avaldamisel suuremat operatiivsust ning lavastuste hindamisel rohkem printsipiaalsust. K. Toom rõhutas õigesti, et teatrikriitikul peab olema perspektiivi- ja vastutustunne teatri arengu suhtes.

Nagu sõnavõttudest nähtus, tuleb kriitikutel palju teha oma professionaalsete teadmiste tõstmiseks. On vaja õppida rohkem tundma teatrit, jälgida lavastuste valmimise etappe teatris, mitte eeskätt selleks, et just antud lavastust hinnata, vaid selleks, et omandada teadmisi teatritöö spetsiifikast. Kriitikud ja teater saavad kasvada ainult vastastikuses tihedas koostöös. Seepärast peeti vajalikuks, et teatrite kunstinõukogud arutaksid retsensioone kriitiku osavõtul, Eesti NSV Teatriühingu kriitikasektsioon aga peaks üksikute kriitikute tööd järjekindlalt analüüsima. Kriitika ja kriitiku autoriteedi küsimus on otseselt seotud tema printsipiaalsusega, aktiivsusega teatrielu nähtuste analüüsimisel. V. Ratassepp avaldas õige mõtte, et ka näitejuhid ja näitlejad ei jääks kõrvale arvustuslikust tegevusest.

Et arutelu jäi mõnevõrra üldsõnaliseks, selles oli süüdi ka arutelu ettevalmistus. Kaasettekanne mõnelt näitlejalt või lavastajalt konkreetselt ühe või teise teatri lavastuste arvustuste kohta oleks viinud kõneluse ka meie teatriarvustuse tugevate ja nõrkade külgede konkreetsemale sisulisele analüüsile ning andnud rohkem kasulikku. Nüüd kerkis mõnedes sõnavõttudes (näit. E. Kaidu) esile liialt «emotsionaalne» külg, mis pigem räägkis küll ülitundlikkusest kriitika suhtes kui lõi pinda meie teatrikriitikas tõepoolest olevate puuduste üle järelemõtlemiseks. Kui teatriinimesed õigusega nõuavad kriitikuilt asjalikkust ja süvenemist, siis on õigus seda nõuda ka neilt enestelt, sest kergelt tehtud üldistused ei anna midagi kasulikku.

Teatrikriitikute ja lavastajate-näitlejate selline arutelu ei tohiks aga jääda viimaseks, sest kriitikaprobleemide ühisest tõhusast ja asjalikust arutelust on kasu nii kriitikutel kui ka teatritel.

— —

Kunstikroonikat

Nädala algul külastas Tallinna Rumeenia Rahvavabariigi teeneline kunstitegelane ja riikliku preemia laureaat, Rumeenia suurima kunstiajakirja «Arta Plastica» peatoimetaja Jules Perahim. Kunstnikuna on J. Perahim väga mitmekülgne. Ta on loonud raamatuillustratsioone, nende seas ka nõukogude kirjanike teostele. Mitmed suured graafilised tsüklid käsitlevad rumeenia rahva vabadusvõitlust. Kunstnik on teostanud teatridekoratsioone ning seinamaale, ta on meister satiirilise joonistuse ja plakati alal, peale kõige muu ka tarbekunstnik. Töötab pedagoogina teatri- ja kunstiinstituudis.

Praegu on Moskvas avatud J. Perahimi tööde näitus, mis annab läbilõike tema loomingust kolmekümne aasta jooksul.

Eesti NSV Kunstnike Liidu külalisena tutvus kunstnik Tallinnas siinse kunstielu ja linnaga. 4. juulil sõitis J. Perahim edasi Riiga.

*

Eesti NSV Kunstnike Liidu ridadesse võeti hiljutisel juhatuse koosolekul vastu graafikud H. Eelma, L. Härm ja V. Paris, tarbekunstnikud H. Kruusi, S. Otema Tallinnast ja S. Kirsimäe Pärnust. Kunstnike Liidu Tartu osakonna juurde kinnitati liidu liikmetena maalija E. Kurre ja teatrikunstnik M. Säre Tartust ja maalija E. Volmere Otepäält.

tarvis ja kuidas külv «kulgeb». Olin kostil toreda vanapaari talus, käisin lähedases ojas ahinguga hauginolke jahtimas ja tundsin mõnu maieelsest peesitusest.

Ühel imeilusal pühapäevahommikul istusime taadiga laua taga, eileõhtune magus leil alles kontides, puhta pesu all. Arutasime parajasti kõrget maailmapoliitikat, kui tuppa tõttas perenaine ja teatas ärevalt: «Jaan, pane kähku hobune ette. Nunnu tuleb viia, enam oodata ei või!»

Vuntsi-torisedes ajas taat mustad rõivad selga ja mina treeningud. sest kahekesi poleks nad Nunnuga toime tulnud. Emis oli seitsmepuudane, kuid uskumatult liikuv. Me saime põlvini virtsaseks, enne kui ta puuri suvatses minna, kõis ümber sinkide, meie vedamas-tõukamas. Mil kombel me puuri koos laadungiga vankrile saime, on mulle tänaseni selguseta.

Ja siis algas Kanossa teekond. Nunnu ruigas, vanker rappus konarlikul külavaheteel. Mõisasüdameni oli mitu head kilomeetrit.

Sealne kuldiperemees, range kui Rooma paavst, mängis meieri, miilitsa ja omaenda naisega marjast, õlletoop ees. Küll tuli meie emandal manguda ja vanal Jaanil raha peos krabistada, enne kui tal süda pehmeks läks. riided vahetas, pukki parandas ja lõpuks oma lontkõrva õue tõi, ise musta kurja vandudes, kirudes kuldi ja enda ametit. Aga kui selgus, et meil tuleb Nunnu täiesti kasutult vankrile tagasi tõsta, kuna selle soovid olid vahepeal jahtunud, hakkas kuldiperemees vihast värisema nagu haavaleht ja kokutas nii, et isegi sõimata ei suutnud.

Eit pani padavai sadakond sammu ees, meie taadiga ja Nunnuga järele. Vanker kriuksus kurvalt, nii me tulime: siinged, määrdunud ja sapised. Vana Jaan ei rääkinud kaasaga mitu päeva. Niipalju kui ma mäletan, pidigi perenaine küla pealt abi otsima, kui see sõit uuesti ette võeti ja Nunnu asjad joonde aeti.

Ma ei vestnud seda lugu «pikantseks» vahepalaks. Külarahvas veab oma ruigavat koormat ka tänapäeval. sest «sigadele kunsti ei tehta». Kuid mootorrattal farmi poole sõitev seemendustehnik, hele tukk rätiku alt lehvimas, on külapildis juba tüüpiline nähtus. Esialgu on paljud neist üsna vähese ettevalmistusega, verivärsked praktikud. Aga tegevusväli on neil tohutu — aina suurmajandid — ja kasvuplaanid missugused!

Koosolek jätkus. Protokolli pandi punkt: ehitada veel üks ajakohane karjalaut.

Kõrvalruumist kostis televiisorisumin — oli spordiülekanne Moskvast.

* * *

Соловьи, соловьи,
не тревожьте солдат...

Tuli uus toanaaber — kunstnik. Tõi kaasa lõuendid, piibutubaka lõhna ja laia bretooni bareti, kolmekümnendail aastail Pariisist ostetu. Hallisegused vuntsid, rõhutatult viisakas. tollest põlvkonnast. kus maneerid kasvasid verre ja määrasid käitumise mõõdukuse.

Ta oli sõitnud siia lähikonda koos naiskunstnikuga, kes ühtlasi oli autojuhiks. Neil olnud kavas maalida tärkavat loodust, kuid ilmad kaldusid vihmale ja nii nad leidsidki modelli, kes neid üllatas.

«Väga huvitav natuur, just nagu loodud poseerimiseks,» kirjeldas kunstnik lüpsjat, keda nad olid maalinud mitu päeva. «Pealegi selgus kurioos m: ta on üks eesrindlikumaid ja mitte ainult rajooni ulatuses. Nii öelda, lausa õnnelik kokkusattumine...»

Vastu ärklitoa aknaklaasi koputas kevadine vihm nagu arglik ehaline. Keerasin lahti raadio. Õhtune Venemaa saatis eetrisse vanu tuttavaid rindelaule.

Kunstnik avas kohvri, et võtta välja pidžaamat.

«Teate, mis mul siin on?» muigas ta, kuidagi nukravõitu ilmega kaaludes paberisse mähitud pakki. «Vana roostetanud saksa kiiver...» vastas ta ise. «...ja üks võrdlemisi terve... kolp. Tahtsin maalida neist kompositsiooni — all värske erkjas rohi, taustaks valged kasetüved... Aga värvid vajavad päikest, palju päikest! Vabandage. ma unustasin, praegu vastu ööd... ega ma ei rikkunud teie und?»

Ta pani suure tragöödia rekvisiidid ettevaatlikult kohvrisse tagasi.

Õhtune Venemaa saatis eetrisse karmide aastate laulu:

Пусть солдаты, солдаты
немножко поспят...

Kõrge tenor oli neil eestlauljaks ja terve roodutäis noori hääli saatis teda vaikselt-vaikselt. nagu tõesti kartes, et ööbikute laulust ärkaksid magavad sõdurid...

Oli 9. mai õhtu, kuueteistkümnendal kevadel pärast kahurite vaikimist.

«Ta näeb välja täiesti nagu tütarlaps.» lausus kunstnik, pea padjal, suitsurõngaid lakke puhudes. «Kuid tal on juba kaks toredat, põngerjat. Väga elav nägu — ma pole, tõtt öelda, ammu maalinud nii kergelt — sellest võib saada asja, kui viimistleda. Ma näitan teile homme hommikul.»

Jah, me ärkame homme hommikul, igal hommikul. Vaatame tükikest maailma varajasel tunnil ega jõua teda kunagi ära vaadata — nii palju on temas värve, tegusid. helisid ja mõtteid. Kõike seda nimetatakse eluks.

Suri Muhtar Auezov

Möödunud laupäeval saatis kasahhi rahvas viimsele teekonnale andeka kirjaniku ja kriitiku, aktiivse ühiskonnategelase Muhtar Auezovi. Lenini preemia laureaat, NSVL ja Kasahstani Kirjanike Liidu juhatuse liige, filoloogiateaduste doktor, Kasahhi NSV Teaduste Akadeemia tegevliige, Kasahhi Ülemnõukogu saadik Muhtar Auezov alustas oma kirjanduslikku tegevust 1917. aastal, olles üks esimesi kasahhi dramaturge; tema sulest on ilmunud ka kümneid novelle ja jutustusi. Kogu Nõukogudemaal on laialt tuntud neljaköiteline epopöa «Abai» ja «Abai tee», milles kirjanik suure meisterlikkusega kujutab kasahhide elu poole sajandi jooksul, nende unistusi ja püüdlusi. M. Auezov oli ühtlasi tuntud kirjandusteadlane ja -kriitik, kes uuris kasahhi rahvaluulet ja kaasaegse kirjanduse probleeme. Auezovi vahendusel said kasahhidele kättesaadavaks paljud vene [illegible] maailmakirjanduse klassikute [illegible] ta tõlkis Turgenevi, Shakespeare'i jt. loomingut.

Muhtar Auezovi surm oli raskeks kaotuseks mitte ainult kasahhi rahvale, vaid ka kogu paljurahvuselisele nõukogude kirjandusele.

Kaks teost

vennaskirjanduse paremikust

Käesoleval aastal on emakeeles jõudnud meie lugejani kaks vene nõukogude kirjanduse viimaste aastate parimat teost, nimelt G. Nikolajeva «Võitlus teel» ja O. Bergholzi «Päevased tähed». Esimese andis välja Eesti Riiklik Kirjastus, teine ilmus ««Loomingu» Raamatukogus» (nr. 7/8, 1961).

G. Nikolajeva «Võitlus teel» on teos, mis on äratanud kirjandushuviliste tähelepanu mitte ainult aktuaalsete probleemide püstitamisega, vaid ka nende huvitava kunstilise lahendusega. G. Nikolajeva, hüljanud nn. «distantsiteooria», ei tammu sündmuste järel, vaid astub nendega üht sammu — teose tegevus toimub ajaloolise XX kongressi eelseil aastail.

Romaani keskpunktis on ühe traktoritehase töötajad: töölised, insenerid, administratsioon. Võitlus uue ja vana vahel, rahva loova initsiatiivi aktiviseerimine, isikukultuse tagajärgede likvideerimine, — kõik need suured protsessid peegelduvad tehase elu kaudu.

Uute progressiivsete jõudude esindajana me näeme romaanis kõigepealt tehase peainsenері Bahhirevi, siis tehase parторgi Tšubassovit, tsehhiülemat Roslavlevit, töölist Vassili Vassiljevitši, kommunistlikke noori Sergeid, Dašat ja teisi. Kõiki neid iseloomustab loov suhtumine töösse. Hoopis teistsugused on aga traktoritehase direktor Valgan ja insener Uhhanov Agarasti toetab neid partei oblastikomitee sekretär Blikin, inimene, kes on muutunud kuivaks ametnikuks. Terve romaan on väga eluline, haarav ja sügav.

Mõni sõna teose nõrgemmatest kohtadest. Liiga kiirena tundub romaani lõpplahendus: Bahhirevi määramine traktoritehase direktoriks. Romaani üldisest plaanist langevad välja leheküljed Dašast ja Sergeist, mis on magusad ja idealiseeritud.

Teatavaid vastuväiteid kutsub esile ka tehase tehnoloogi Tiina Karamõši kuju. On tunda, et Tiina on autori armastatuim kangelane teoses: sellest räägib fakt, et raamatu teises variandis (esimene variant ilmus ajakirjas «Novõi Mir» 1956. aastal, pärast seda on teos tunduvalt ümber töötatud) oli kõige rohkem muudetud just Tiina Karamõši kuju. Kuid vaatamata sellele on Tiinas teatavad vastuolud. Autori kavatsuse järgi on Tiina Karamõš võitleja, romaanis aga ta seda muljet ei jäta: kuidagi väga ükskõikselt suhtub ta alguses Valgani juhtimispoliitikasse ja ka Bahhirevi ei suuda ta kuigivõrd aidata. Karamõšš aitab ratsionaliseerijat Sugrobinit, kuid ei kaitse lõpuni oma ideid jne.

G. Nikolajeva «Võitlus teel» on kirjutatud väga heas keeles: teose kangelased hästi individualiseeritud. Romaani eestikeelset tõlget võib lugeda põhiliselt kordaläinuks. Tõlge (tõlkija J. Must) on üldiselt tehtud korrektses eesti keeles ja hoolikalt.

Kuid peab märkima, et J. Musta tõlge ei jäta ühtlast muljet. Tõlkija on edukalt toime tulnud autoriteksti tõlkimisega: palju vähem on tal õnnestunud eesti keeles edasi anda mitmesuguste tegelaste iseloomustamist nende kõne kaudu, mis on aga originaali tugevaks küljeks. Näiteks insener Bahhirevi keel originaalis on elav ja rahvapärane, tõlkes kõlab see aga tihti tuimalt ja ametlikult (lk. 320 «... tema filosoofia sarnaneb Shakespeare'i hauakaevajate omaga, meie aga pakume talle uut tehnikat. Saaksime inimese vähemalt keldrist välja ...» Originaalis «Философия у нее, что тебе у шекспировских могильщиков, а мы ей новую технику. Хотя бы из подвала вывезти человека...»). Liiga peenelt on tõlgitud ka hiljuti kolhoosist tulnud Daša keel. Tõlke autor kasutab tihti tegelaste kõnes selliseid sõnu nagu «naisõpetaja», «naistööline», «lubatäht» jne., mis kuivendavad paljude tegelaste keelt.

Hakkab silma, et tõlkija komistuskiviks on venekeelne partikkel: tihti on see valesti või ebatäpselt eesti keeles edasi antud, millega moonutatakse autori mõtet. Näiteks lk. 348 «Ta ei saanud aga selgesti aru, mille eest Bahhirev võitleb.», originaalis — «Но она еще не ясно понимала, за что он борется». lk. 13 «Hirmu ja kartusega mõtles ta sellele, kuidas võisid siin need, või ükskõik millised inimkäed juhtida üksipäini miljonite inimeste saatust, inimkonna saatust ...» originaalis — «Со страхом и опасением он подумал о том, могли бы вот эти или любые человеческие руки сосредоточить в одних себе судьбы миллионов, судьбы человечества...» Selliseid näiteid võib tuua üsna rohkesti. Ka ei ole tõlkija mitmes kohas õigesti edasi andnud autori sõnademängu. Näiteks leheküljel 330 on mehaaniliselt tõlgitud eesti keelde venekeelne sõnademäng «брачный — praagi» ja «брачный — abielu» (брачная ночь — pulmaöö). «See oli juba meie teine «pulmaöö»? Kas palju saab veel olema niisuguseid pulmaöid?» Neid sõnu lausub ju Tiina Karmõši mees pärast abikaasa unetuid öid malmivalutsehhis ja juttu on just nimelt praagist. Tõlke autor oleks pidanud vähemalt viiteski ära seletama nende sõnade venekeelse tähenduse.

Palju võib tõlke lehekülgedel kokku puututa ka sisuliste ebatäpsustega, vägivaldsustega autori teksti kallal. Näiteks lk. 348 «Tiina silme ees oli Bahhirev Valganile oma märgukirja ette lugenud ...», originaalis — «На её глазах он читал Вальгану докладную о Сталинских премиях». lk. 704 (Bahhirev) «Ta ütles, et mina tikkuvat võõrastesse funktsioonidesse parteikontrolli ettekäändel». (Tiina) «Mis jääb mulle üle, kui ta oma funktsioone ei täida?» Originaalis — (Бахирев) «Он говорит, что я под видом партийного контроля лезу не в свои функции». (Тина) «Что же тебе остается делать, если он не выполняет своих функций?».

Need näited kõnelevad ilmsest lohakusest ja on etteheiteks ka toimetajale (toimetaja F. Kõlli).

O. Bergholzi autobiograafiline jutustus «Päevased tähed» erineb eelnevast teosest nii žanrilt kui ka temaatikalt. Jutustus kuulub nõukogude lüürilise proosa parimate teoste hulka. Siin kajastuvad nõukogude lüürika kõige tüüpilisemad jooned, ja kõigepealt — konflikti puudumine unistuse ja tegelikkuse vahel. Vanasti, kui lüürik rääkis oma ideaalist, pidi ta eitama kaasaega tuleviku nimel (reaktsioonilises lüürikas isegi mineviku nimel). Nõukogude lüürika aga poetiseerib kaasaega, ülistab kõike head, mida toob kaasaeg inimeste ellu. Nüüd ei seisa lüüriline kangelane enam üksinda terve ühiskonna vastas, vaid on ise hiiglasliku kollektiivi liige, tema tunded kajastavad miljonite tundeid. Seda kõike peame meeles pidama, kui loeme O. Bergholzi «Päevaseid tähti».

Jutustuse esteetiliseks raskuspunktiks on peatükk «Peamine raamat» — lüürilise kangelase mõtisklused kirjaniku tähtsamast ja väärtuslikumast teosest. Peatükk «Päevased tähed» avab meile lüürilise kangelase vaated kirjaniku loomingulisest protsessist. Lapsepõlves kuulis teose lüüriline kangelane muinasjuttu päevastest tähtedest, uskus seda, kuid reaalse tegelikkusega kokku puutudes see usk purunes. Lugu päevastest tähtedest ja sügavatest kaevudest aga annab tõuke loomingulise protsessi esteetilise kontseptsiooni väljakujunemiseks. Kirjaniku looming ongi see kõigile avatud kaev, kus peegelduvad päevased tähed — kaasaegsete elud ja saatused. Kaasaegsete elu aga peegeldab seda valgust, mida on täis ajastu sündmused.

O. Bergholzi jutustus on täis suurt austust ja armastust nõukogude rahva vastu. Autor ülistab meie heroilist kaasaega: sotsialistlikku revolutsiooni, kodusõda, nõukogude rahva võitu Suures Isamaasõjas.

Jutustuse eestikeelne tõlge D. Vaarandilt ilmutab tõeliselt loovat, kirjanduslikku lähenemist ülesandele. D. Vaarandi on väga hästi tabanud O. Bergholzi jutustuse põhiprobleeme ja suutnud ka eesti keeles väljendusrikkalt edasi anda teose eriliselt sügava lüürilise meeleolu. Tõlge on värske ja ladus, keel rikas ja elastne; paistab silma ka eriti hoolikas ja tähelepanelik suhtumine autori tekstisse.

G. Nikolajeva romaani «Võitlus teel» ja O. Bergholzi «Päevaste tähtede» ilmumine eesti keeles on suur panus viimaste aastate vene nõukogude kirjanduse tutvustamisel meie vabariigi lugejaile. Tahaks aga soovida suuremat operatiivsust tõlkekirjanduse kirjastamisel (mõlemad teosed on loodud aastal 1956—1959) ja meenutada, et tõlkimist ootavad Koževnikovi «Saage tuttavaks, Balujev», Granini «Pärast pulmi» ja paljud teised suurepärased raamatud.

Päivi-Mai Mardi

Seminaripäevad telklaagris

Ühel õhtutunnil asus autobuss Harju Rajooni Täitevkomitee maja eest teele marsruudiga Tallinn—Viinistu, viies seminarile 40 kultuuritöötajat: rajooni rahvamajade, raamatukogude, kultuurimajade ja ametiühingu klubide juhatajaid. Seminari kohaks oli Viinistu merekäärus pisike Aldi saareke, kuhu püstitati telklaager.

Teisel seminaripäeval valmistati ette peokava, mis esitati õhtul Viinistu rahvamajas «Võidu Tee» kolhoosi kaluritele. Kontakt esinevate kultuuritöötajate ja kalurite vahel oli hea.

Kolmanda laagripäeva õhtutunnil toimus pidulik laagri lõpetamine, premeeriti laagripäevade tublimaid.

Sääraselt võiks seminare korraldada mõnikord ka edaspidi.

L. Laanekuru

KINO

«MINA JA MURRI»

See on «Tallinnfilmi» ühcosaline paeluv nukufilm, mida noorimad kinosõbrad suure rõõmuga vaatavad. Nad elavad kaasa lõbusale loole sellest, kuidas ühel väikesel vigurivändal tekkis isu värske kala järele, kuidas ta pärast ebaõnnestunud kalastusretke sattus oma süü tõttu seiklustesse, mis vähemalt selleks päevaks kalaisu ära võtsid.

Tore asi!

See lõbus film pole päris puudusteta. Ilmselt saavad need alguse tsenaariumist, mille autoriks on R. Kurg. Loo algus tundub keeruka ja otsituna, kuigi selle päästavad toredad episoodilised kujud — hinge põhjani pahandatud autojuht ja jalakäija, kes peakangelase süü tõttu sõiduki ette sattus. Episood jõe ääres on juba kaasakiskuvam, kuigi siingi pole veel kasutatud kõiki võimalusi. Tahaks näiteks režissöör E. Tuganovilt küsida, miks peab Murri ujuma nii, nagu seda teevad kõik krantsid — vist võimaldaks nukufilm sedagi, et Murri läheks õngelatile järele pesuehtsas kroolis või koguni liblikstiilis.

Võrratult on aga antud sündmused täielikult automatiseeritud kalakombinaadis, kus peakangelanegi sisse soolatakse. Kahjuks jääb mulje, et siin on lühifilmi loojad oma teravmeelsuse ammendanud ja loo lõpp kipub jälle lahjaks jääma.

Paar kriitilist märkust ei pea siiski tähendama, et «Mina ja Murri» on ebaõnnestunud film. Ei, tervikuna on see ilmekast poisist ja tema lõbusast-ustavast neljajalgsest sõbrast loodud lühifilm paeluv lugu, millel ei puudu oma moraal (õnneks mitte pealetükkiv!). Niisugust nukufilmi vaatavad meeleldi mitte ainult eelkoolieelised, kellele see on loodud, vaid täiskasvanudki. Ja siit läheb mõte edasi: «Mina ja Murri» (nukud kavandanud A. Klaar ja F. Martõnets) on juba neljas nukufilm, mille on loonud andekas kunstnik E. Tuganov lastele. Nüüd on tal käsil viies, seekord V. Pandi stsenaariumi järele loodav ultrafantastiline (nagu režissöör ise ütleb) lastefilm. Kas poleks seejärel juba aeg mõelda täiskavanutele loodud nukufilmidele? Niisugused humoristlikud või satiirilises plaanis loodud lühifilmid on näiteks Tšehhoslovakkias võitnud suure populaarsuse. Seansi algul (või lõpus!), kroonika ja täismetraažilise vahel, oleks lõbus ja tuumakas nukufilm täiesti omal kohal.

A. Liiv

Suri Ernest Hemingway

New York. 3. juulil (TASS). Nagu Associated Press teatab Sun Valleyst (Idaho osariik), sai tuntud Ameerika kirjanik Ernest Hemingway surma õnnetusjuhtumi tagajärjel, mis leidis aset püssi puhastamisel.

Hoolikamat valikut

Huvi Dunajevski loomingu vastu on mõistetav: oma viisirikaste, rühikate ja erksarütmiliste lauludega suutis ta paremini kui ükski teine tema kaasaegseist edasi anda nõukogude noorsoo tundemaailma ja optimismi. Ka «Valge akaatsia» muusikat kuulates võime kõnelda selle dunajevskilikkusest ja tema karakteri tabamisest RAT «Estonia» orkestri poolt Ü. Raudmäe juhatusel.

Oma operetiloomingus jäi Dunajevski eeskätt laulumeistriks — tema operetipartituur koosneb peamiselt üksikutest, ilma suurema muusikalise arenduseta laulunumbritest. «Valge akaatsia» libretistide loominguline maneer on samalaadne. V. Mass ja M. Tšervinski on oivalised humoristid, lausa meistrid visandama koomilisi karaktereid ja situatsioone. Puudu jääb aga suurvormi tunnetusest, dramaturgiliselt tihedast ja sihikindlast ülesehitusest. Konflikti pinget on doseeritud minimaalselt, seetõttu ei jätku toekust ka haripunkti jaoks, millèks on radist Tonja otsus saata kapten Kuprijanovile tema kergemeelse pruudi pähe lüürilisi radiogramme. See toimub küll ärevas olukorras — merel on torm ja Kuprijanovi laevalt pole teateid, ent tegevuslik kõrgpunkt ei kujune samaaegselt muusikaliseks kõrgpunktiks.

Tõepoolest, «Valget akaatsiat» vaatad kui lõbusatest ja vaimukatest, sekka ka liigutavalt lüürilistest stseenidest koostatud buketti. Ja kui mõni õis (kas siis tegelane või stseen) sellest buketist välja kukuks, ei saaks sellest õieti arugi. Võtkem abielupaar Korabljovid. Väga ilusasti antud osad A. Meringu ja E. Meili poolt. Ent kas tegevuse pealiin oleks kannatanud, kui neid poleks olnud? Vaevalt küll. Ja sama tõde võib nentida ka Tonja sõbratari Katja osa puhul, ehkki nii S. Urb kui ka kutselisel teatrilaval debüteeriv L. Mets seda kommimaiast tüdrukut päris kenasti kujutasid. Aga osaliselt Tonjagi suhtes — kas ongi nii hädatarvilik tants kastanjettidega päris opereti algul? Tegevustiku madala sisepinge tõttu tekkis paratamatult venivuse tunne ja sellest tulenev kiusakas mõte: miks lavastaja ometi nii vähe kääre kasutas? Eriti pikaks ja kohati igavaks on veninud Neptuni peo stseen, ja seda suurelt osalt just divertismentlikkuse tõttu.

*

Lavastaja V. Luts on tegutsenud põhimõtte järgi: anda näitlejatele ka selliseid osi, mis on päris vastupidised nende senises praktikas väljakujunenud profiilile. On ju igasugustel ampluaadel see oht, et nad viivad loomingulise seisakuni ja sealt stampi. Mitmekesiste osade puhul saavad näitlejad areneda sünteetilisuse suunas, mis kaasaegsete operettide ja muusikaliste komöödiate puhul on küllaltki oluline: libretode sisuline erikaal ja näitlejameisterlikkuse nõuded on ju tugevasti tõusnud, võrreldes Kalmani-Lehari hiilgeaegadega!

Kuprijanovi pruudi Larissa osa on usaldatud kahele erineva karakteriga näitlejale — S. Sooäärele ja A. Vihandile. Neist viimane, kes on seni «kvalifitseerunud» liigutavalt heade ja ainult õige natuke vallatute armastavate tütarlaste osadele, andis usutavalt edasi Larissa tühisust ja kergemeelsust. A. Vihandi edasise arengu huvides kulus see osa lausa marjaks ära. S. Sooäär näitas A. Vihandist suurema koomikaannusega, kuidas see daamike püüab enne abiellumist võtta elult kõike, mis võtta annab.

Julgema osade jaotuse puhul tuleks aga lavastajal mõelda sellelegi, kuidas vältida vokaalseid «hõõrumisi» üksikute osatäitjate vahel. Taoline «hõõrumine» tekkis just Larissa ja Kuprijanovi duetis: S. Sooäär ja H. Vasar on ju lauljad n.-ö. erinevates žanrides ja neid selliselt koos laulma panna ei saa. Hädaabinõuna võiks sellistel puhkudel kasutada deklamatsioonilist laulmismaneeri.

Päris ammu pole K. Karask saanud koomilisi osi, kuigi tal on tublisti koomikutalenti. Seekordne laohoidjast mahhinatsioonidemeistri Jaška «Puksiiri» roll kuulub nagu Larissagi oma satiirinuiaga nüpeldatute hulka. Jaška on autoritel täisvereliselt ja selletõttu ka näitlejaile võimalusi pakkuvalt välja kukkunud. Neid võimalusi ei lasknud käest libiseda ei K. Karask ega ka E. Pärn. K. Karaski Jaškas oli tabatud selle tüübi paksunahalisust, samaaegselt aga nahahoidmist. E. Pärna joonis oli teravam ja žanripäraselt «temperamentsem».

Satiirilisemalt väljajoonistatud osade hulka kuulub veel grupp Larissa kavalere. Hea on iga bulvarilõnkuja ilme, kuid riietuse veidruste otsingul on kohati satutud väljapoole aega ja ruumi.

Mõneti nöökivalt on antud ka kinomehed. V. Lutsul ja A. Aasmaal on osakäsitluse põhisuund leitud, ent detailides annaks veel üht-teist teha. V. Luts võiks oma režissööri osas veidi ülepakutud groteskisuse asemel rohkem rõhutada töösse sisseelamisest tingitud hajameelsust, millega ongi seletatavad tema elukauged käsklused.

Täieliku autoripoolse sümpaatiaga on antud noormadrust Ljoša-Saša paarisosa. Noormehed (U. Vark ja V. Peetri) on nii lahutamatud, et nad isegi armuvad paaris ja ikka ühte ja samasse neidu. Hea ja ira hästi esitatud number on nende armuavaldus Tonjale. (Muide, U. Vark võiks lõbusaid vandumisi veelgi suurema mahlakusega serveerida). Ljoša-Saša hästi teritatud tekst ei saavuta kahjuks veel kõikjal maksimaalset löögijõudu. Nii näiteks teise vaatuse alguses, kus Ljoša ja Saša on ametis kaubakastide kontrollimisega ja samaaegselt omavahelisi südameasju klaarivad. Laused töö- ja armuasjade kohta kipuvad ikka koomiliselt segi minema... Sellest stseenist annaks hoopis enamat välja pigistada.

Tšumakov ei ole ainult harpuunija, vaid ka instruktor-kasvataja. Ta on sümpaatne ja seltsena annab teda ka H. Malmsten. Eriti toredad on A. Mering ja H. Malmsten ühe tenorilaulja pärast tulenevates sõnasõdades. Kenasti andis ka L. Selistemägi Tšumakovi abikaasa lühiosa.

Lüürika üliküllust «Valges akaatsias» ei ole. Isegi peategelane Tonja ei näita ainult oma tundeid ja elamusi — temalgi on lõbusamaid laule suus. Tonja on hakkaja tüdruk ja seda võib E. Lepat nähes uskuda. On mõistetav, et niisugune tüdruk merele kipub. Päris vabalt esines Tonjana ka U. Tauts, mis on talle ühtlasi debüüdiks operetilaval. Nii E. Lepal kui ka U. Tautsil on juba ooperikogemusi seljataga, ent eriti U. Tautsilt tahaks seekord kuulda operetlikumat ja loomulikumat laulmismaneeri: kergemat, meeleolukamat ja südamlikumat, teksti osas aga ilmestatumat.

Lavalist vabadust on juurde tulnud ka H. Vasarale, keda nägime kapten Kuprijanovina. H. Vasar esineb heas mõttes tagasihoidlikult ja soojusega, mis muudab tema loodud lavakuju sümpaatseks. Oma laulmisviisi operetipärase ilmestamise juures tuleb aga temalgi veel töötada.

Neptuni peo stseeni lavaletoomisel tegi suure töö ära tantsudeseadja I. Generalova. Huvitavamad olid polka ja mustade naiste tants. Lindude tants, mille muusikagi on väheütlev, jäi selleks ka koreograafiliselt. Tantsude kõrval pakkusid mõndagi mõnusat L. Klausi kostüümid ja U. Kärbise maitsekalt stiliseeritud lavakujundus. Ainult butafoorsed lained teise vaatuse lõppstseenis ei sobinud ühte lavakujunduse üldise tinglikkusega.

*

Kas «Valge akaatsia» mängukavva võtmine RAT «Estonias» end õigustas? Näib, et mitte täiel määral. Nagu teame, ei kuulu «Valge akaatsia» just nõukogude operetiloomingu tippsaavutuste hulka. Selle asemel oleks võinud valikut tehes veelgi silmas pidada nõukogude ja rahvademokraatiamaade operettide partituure ja tekstiraamatuid.

Ka vaatajaskonna hulgas ei ole see teos oodatud edu saavutanud, ehkki opereti lavastamisel on teater ära teinud suure töö. Kui ka tulevaste, ja juba veelgi hoolikamalt valitud operetilavastuste juures niisama tublit tööd tehakse ja püütakse saavutada maksimumi, võib oodata RAT «Estonias» operetitaseme märkimisväärset tõusu.

Marika Oja

E. Einmanni joonistus

VALTER JÕESTE JUUBELIKS

11. juulil saab viiekümnendaastaseks tarbekunstnik Valter Jõeste. Oma kunstilise hariduse omandas ta Riigi Kunsttööstuskoolis, mille lõpetas 1934. aastal kiitusega, rakenduskunstniku diplomiga nahkehistöö erialal. Peale selle õppis V. Jõeste Tallinna Pedagoogiumis, omandas 1940. a. kesk- ja kutsekoolide joonistusõpetaja kutse ning samal aastal sooritas meistri eksami raamatuköitmise ja nahkehistöö alal. 1935. aastal asus V. Jõeste õpejõuna tööle Riigi Kunsttööstuskooli ning töötab praeguses Eesti NSV Riiklikus Kunstiinstituudis dotsendina.

Kunstnikuna on Valter Jõeste olnud viljakas. Ta on esinenud 1936. aastast alates kõigil tarbekunstinäitustel, vabariigis kui ka väljaspool, Moskvas, Leningradis, Soomes ja mujal. Kunstniku loomingust tunneme rohkeid, maitsekalt kujundatud albumeid, auaadresse ja köiteid. Need on nii temaatilise kui ornamentaalse dekooriga. Oma eriala hea meistrina teostab V. Jõeste oma loomingu esikeksemplarid enamasti ise.

V. Jõeste suurepäraseid organiseerimisvõimeid tunneme juba tema õpilasaastaist. Aastaid on ta olnud tarbekunsti sektsiooni esimees ja ENSV Kunstnike Liidu juhatuse liige, kuhu kuulub praegugi.

E. Kurrel

KÕNELGEM SELLESTKI!

Kehast ja kultuurist

On mõisteid, mida vahel vääralt tarvitatakse, mille sisu kohatult kitsendatakse, laiendatakse või koguni moonutatakse. Üheks selliseks väändmõisteks on kujunenud ka «kehakultuur».

NLKP XXI kongressil rõhutati selgesti, et nõukogude kultuuri üheks põhieesmärgiks on kasvatada igakülgselt arenenud inimest, kelles oleksid harmooniliselt ühendatud vaimne rikkus, moraalne puhtus ja füüsiline täiuslikkus. Muidugi ei tähenda füüsiline täiuslikkus kehaliste võimete nn. füsioloogilise lae saavutamist, vaid normaalset kehalist arengut ning laitmatut tervist, mis võimaldaks inimesel arendada optimaalselt kõiki oma positiivseid võimeid ja anda oma parim niihästi ühiskonna hüvanguks kui isiklikuks õnneks. Kahjuks kipub meie kehakultuuriliikumises valitsema esimene ideaal. Terve kultuuri — kehakultuuri — varjus toidetakse peamiselt keha, kultuurile jäävad mõnigi kord raasukesed.

•

Mõisted «kehakultuur» ja «sport» pole identsed, nagu sageli arvatakse, vaid ainult osaliselt kattuvad. Kehakultuur on kultuuriala, mille põhieesmärgiks on ehituselt ja teovõimelt optimaalse inimorganismi väljaarendamine selleks, et tagada temas peituvate väärtuste maksimaalset avaldumist. Tavaliselt kasutatakse mõistet «kehakultuur» selle kitsamas tähenduses — «kehaline kasvatus», mis tegelikult on selle eesmärgi üks peavahendeid. Aga kehakultuur ei piirdu ainult keha arendamisega.

Spordi sisuks on võistlus, inimorganismi arendamine võistlusolukordades. Sellisena on sport kehalise kasvatuse ja kogu kehakultuuri asendamatu osa. Õigesti suunatuna aitab konkurents stimuleeriva jõuna tõhusalt arendada tahtejõudu, kollektiivsustunnet ja teisi positiivseid iseloomujooni. Kuid nagu igasugune konkurents vajab ohjeldamist ja suunamist, nii on ka spordiga. Mida võimsam ja kiirem on masin, seda kindlamat juhtimist ta vajab.

Pole kahtlust, et kehakultuuriliikumine on saavutanud oma praegused mõõtmed just tänu spordile. Kantuna inimlikest «nõrkustest» — võistluskirest ja soovist üha ületada saavutatut, on sport omandanud suure populaarsuse kogu maailmas. Rünnates inimvõimete piire mitmesugustes kehalistes harjutustes, on ta aga paraku märgatavalt irdunud kehakultuurist ja muutunud teatud määral omaette eesmärgiks.

•

Kehalise kasvatuse teooria õpikutes jaotatakse kehaline kasvatus järgnevalt: mängud, võimlemine, turism, sport. Kuigi seda jaotust ei saa pidada just õnnestunuks, tõstab ta esile kehalise kasvatuse alad, mis võivad eksisteerida spordist lahus. Neid kõiki (teatud määral moodustab erandi turism) harrastatakse aga peamiselt spordina. Seejuures on märkimisväärne, et kõik puhtspordialad (raske- ja kergejõustik, ujumine jt.) on täiesti võimalikud ka väljaspool sporti.

Meie kehalises kasvatuses on suurem osa vahendeid ja tähelepanu suunatud spordi teenistusse. Kehaline kasvatus näib olevat huvitatud üksnes tippudest, kes toovad talle rekordite peibutavat sära; ometi peaks rohkem kõneldama tervest eluviisist, organismi hügieenist, individuaalsetest kehalistest harjutustest — kõigest sellest, mis juhataks kõiki kehakultuuri juurde.

Tervitatav on viimasel ajal eluõiguse võitnud nn. tootmisvõimlemine (termini üle võiks siiski aru pidada ka keeleteadlastega!), mis siiski ei asenda individuaalset kehalist kasvatust. Individuaalsust silmas pidades on kõigile standardselt dikteeritavate kavade lõppväärtus vägagi küsitav. Kas ei oleks õigem ergutada ja soodustada inimeste endi mõtlemisvõimet?

Sport (ka rekordsport!) on vajalik ja seda tuleb soodustada, arendada, kuid ainult koos kehakultuuriga ning kindlasti mitte selle arvel. Kehakultuuri kõikide alade propageerimiseks ja harrastamiseks pole vaja erilist organisatsiooni, vaid eelkõige erinevat lähenemist kehakultuurile ja spordile.

Kõigepealt tuleks väärata küllalt levinud ja äärmiselt kahjulik väärarvamus, nagu kehakultuur polekski kultuuriala.

•

Mitte ainult keha pole võimeline irduma ja tekitama dissonantse kultuuri harmoonias, vaid ka vaim. Kunstki võib muutuda ühekülgseks. (See avaldub sageli temaatikas.) Selle all ei kannata kehakultuur üksi, kuid miks kalduvad kunstid ignoreerima eriti just teda? Kehakultuuris ja spordis jääb alati keskseks inimene. Põimige ta kirjandusse, raiuge marmorisse, püüdke ta lõuendile, kõnelge temast luules ning helides, tehke seda kõikjal, kus ta ilmub. Kehakultuur ootab oma taassündi kunstides.

Siinkohal tahaks juhtida meie kirjanike tähelepanu spordiveteranidele, kelle mälestused on suurepäraseks materjaliks ka ilukirjandusele. Nad võivad väga palju kaasa aidata inimese olemuse paremaks mõistmiseks. Meil on, kes võiksid pajatada mõndagi huvitavat — terve rida maailmameistreid, eesotsas legendaarse Lurichi õpilase ja võitluskaaslase Gustav Vahariga.

Ajalugu. Eriharidusega spetsialistid uurivad juba aastakümneid meie kultuuriajalugu, kuid kehakultuuri ajalooga on tõsisemalt tegelema hakatud alles viimastel aastatel. Sedagi peamiselt ühiskondlikus korras. On see õiglane igipõlise, tänapäeval massilise ja kiiresti areneva kultuuriala suhtes?

Aastakümneid on meil mõlgutatud mõtteid kehakultuuri muuseumist, mis näitaks sel alal läbikäidud teed ning looks võimaluse üldistada ajaloo materjali.

Või võtkem suhtumise väljapaistvatesse kehakultuuri esindajatesse ja edasiviijatesse, nende mälestuste ja eeskuju jäädvustamisse. Ausambad ja memoriaalmuuseumid mitmesuguste kultuuri- ja teadusalade esindajate mälestuseks pole meil sugugi haruldus eks, kõikjal leidub tänavaid, ettevõtteid, õppeasutusi jms., mis kannavad kellegi nime. Päris unustanud oleme silmapaistvad isiksused kehakultuuri alal, kellest nii mõnigi seisab väljapaistval kohal maailma kehakultuuri ajaloos!... Enne Teist maailmasõda alustasid sportlased üldrahvalikku korjandust Georg Lurichi mälestusmärgi püstitamiseks. Nüüd pole meil enam vaja korraldada korjandusi, kuid arutlustest ja koosolekute protokollidest ei ole selles küsimuses siiski kaugemale jõutud. Kus on viga?

*

Sageli on kuulda arvamust, et kehakultuurile ja spordile antakse meie ajakirjanduses liiga palju ruumi. Pole raske veenduda, et see käib tegelikult spordi kohta — vastavas rubriigis leiame tavaliselt ainult võistlusi, rekordeid jms. Uurides neid kirjutisi lähemalt, näeme, et seal pole midagi ülearust, kuid puudu on paljust. Kas või spordi enda osas — äärmiselt väheavaldatakse teoreetilisi artikleid. Kuid enamikule pole Nõukogude Liidu ja rahvademokraatiamaade vastav perioodika kättesaadav, rääkimata kapitalistlike maade omast. Kui palju sportlasi on näiteks lugenud Juri Vlassovi artiklit «Sovetski Spordis» (k. a. nr. 21—22)? Ometi peaks kõiki huvitama, mida arvab treeningust ja spordist maailma tugevaim inimene.

*

Võib-olla tundub liiga ennatlik kritiseerida kehakultuuriliikumist, mille edu peaks olema kõigile silmanähtav. (Eks kajastu see ilmekalt statistikas, organiseeritud kehakultuurlaste ja järgusportlaste üha kasvavas arvus.) Ei! Nende mõtete taga pole suletud silmi meie tegelikkuse ees, vaid on tahetud juhtida tähelepanu sellele, et ühiskonnas pole arvud omaette väärtusteks.

Üheks põhitõeks, mida õpetab dialektiline materialism, on — vaadata kõike tervikus, ühtsuses. Harmooniline isiksus pole mitte vaimse rikkuse, moraalse puhtuse ja füüsilise täiuslikkuse lihtne summa, vaid nende ühtsus. Sellest tuleb lähtuda ka kasvatustöös, terves kultuuris.

Olaf Langsepp,
TRÜ kehalise kasvatuse ja spordi teooria kateedri aspirant

Karksis lauldi ja tantsiti

Looduslikult kaunid Karksi lossimäed, kus korraldati möödunud pühapäeval Abja rajooni laulupäev, olid tuhandete laulusõprade kokkutuleku kohaks. Veidi pärast keskpäeva hakkas kostma Nuia alevikust orkestrihelisid ning peagi jõudis tegelaste rongkäik peoplatsile. Peale oma rajooni isetegevuslaste oli seekord ka palju külaliskollektiive Leedust, Lätist, Viljandist, Valgast, Suure-Jaanist.

Esinesid ühendatud meeskoorid, naiskoorid, puhkpilliorkestrid, segakoorid ning päevane kontsertosa lõppes ühendatud kooride ettekandega. Saebelmanni «Kaunimad laulud» ning Novikovi «On võimas meie kodumaa» järel kuulutasid signaalid päevase laulupeo osa lõppenuks. Iseseisvalt esinesid päevasel kontserdil ka külaliskollektiivid Lätist, Suure-Jaani segakoor «Ilmatar» jt.

Rahvakunstiõhtu avasignaaliks ei olnud iidsetel mäenõlvakutel enam ainustki paika, mis ei oleks olnud täidetud pealtvaatajaist. «Tule aga tantsima» — niisugust nimetust kandis rahvakunstiõhtu, mille esimese osa oli koostanud Abja rajooni täitevkomitee kultuuriosakonna juhataja H. Anton. Siin oli oma rajooni kollektiivide kõrval kaaluv sõna kaasa rääkida ka külalistel — Leedu Udenski rajooni laulu- ja tantsuansamblil ning Läti Valmiera rajooni rahvatantsijail.

Rahvakunstiõhtu teise osa «Hõissa, pulmad» oli koostanud tuntud tantsupedagoog Heljo Mikkel, kes oli ühtlasi ka pulmapidustuste lavastaja. Huvitavad olid need pruudi, peigmehe, saajavanema, kaasitajate, pulmakure ja suure arvu pulmaliste osavõtul. Heade pulmalaulude eest hoolitses Elmar Luhats kandlel ja põispillil. Huvitavad oli ka rahvamängud, nagu vägikaikavedu, sookonna võidujooks, nahaparkimine, künnimehe eksam, pulmasaun.

Hämaruse saabudes süüdati lossivaremetel tõrvikud ning alles kesköö lähenedes lahkusid peokülalised, kes viisid kaasa meeldejäävaid muljeid toredast laulupäevast Karksi lossimägedes.

A. Murd

VÄLISMAA TEEMADEL

Segadus

„Domaine Musical'is"

Ühel kontserdil, mille korraldas grupp prantsuse ultramoderniste märgusõna «Domaine musical» («Muusika valdus») all, kanti ette kellegi avangardisti Maurico Caguell uus teos. See esiettekanne kujunes suureks skandaaliks.

Teos oli kirjutatud kitarrile, harfile, kontrabassile ja kahekümnele löökpillile. Viimaseid «teenindasid» mitte üksnes kaks «löögimeest» (teine neist oli helilooja ise), vaid kolm mitmesuguse suurusega trummi olid usaldatud ka harfimängijale. Kavalehel toodud seletusest võis järeldada, et esitamisele tuleb teos, mis on esiteks «aleatooriline» ja teiseks — alles lõpetamata. Teose «aleatoorika» seisab selles, et mängijad võivad tahtmist mööda mängida igasugustes dünaamilistes varjundites. Nähtavasti olid interpreedid otsustanud kõnesoleval kontserdil mängida ühesainsas dünaamilises kraadis: pianissimo!

Kahel esimesel minutil läks kõik kavatsuse kohaselt. Kitarri ja harfi peened ja peenimad rütmilised ja tämbrilised põimingud, kontrabassimängija Jacques Casaura meisterlikud õrnad flažoletid, löökpillide kerged, ohkeid meenutavad helid, mis tekkisid Cagueli ja tema võitluskaaslase Giuseppe Englerti osavast puudutusest...

Kuid peagi selgus, et vaatajad ei ela kaasa: ilmnes üldimuse tunnuseid ja kostis naeru. Pianissimo kuulamine «Odéoni» vanaaegses suures saalis (1500 kohta) polnud kerge. Peale ei soodustanud muusika edu «visuaalseo efektid». Harfimängija Francis Pierre jooksis kogu aeg oma harfi juurest trummide juurde, et neid puudutada — mida, muide, üldse kuulda ei olnud. Publikut lõbustasid kõige rohkem kitarrist Cornelius Cardieu virtuooslikud manipulatsioonid. Ta käis oma mänguriistaga halastamatult ümber ja pill vastas talle näugumisega.

Kuid kuulajad käitusid siiski suhteliselt rahulikult, kui mitte arvestada mõningaid hüüdeid. Kuid siis äkki katkes ettekanne ilma igasuguse nähtava või mõistetava põhjuseta. Siis puhkeski skandaal: käputäie «entusiastide» kiduvaldused uppusid ülejäänud publiku raevuformi. Kuid vilistamisest ja karjumisest hoolimata helilooja ning mängijad aina kummardasid, siis aga võtsid nad üldiseks kohkumiseks uuesti istet, et teost korrata. Torm saalis tugevnes. Kontserdi korraldaja tuli välja ja püüdis mõne sõna öelda, kuid teda ei lastud rääkida.

Lõpuks pöördus helilooja ise publiku poole. Ta oli suurepärases meeleolus. «Tänan teid!» hüüdis ta. «See on lihtsalt oivaline, et te siiski reageerite!»

Mõnevõrra ootamatuna tundub kõige selle juures ajakirja «Neue Zeitschrift für Musik» korrespondendi järeldus. Tal õnnestus Cagueli loomingus näha mitte üksnes «helilist eksperimenti», vaid iseg! sisu, mis olevat «täis humanismi». Asi seisvat selles, et seda muusikat ei tohi esitada «tavalises» kontserdisaalis. See olevat ju niisuguse helilooja «loominguline» saadus, kes veedab päevad ja ööd raadiostuudios, tegeleb helilintidega jne. Niisugustes tingimustes pidävat arenema eriline «kuulmise kultuur» — «üksiku kuulaja kultuur», «üksinduse kuulmiskultuur». Isoleeritud ruumis oleks Cagueli teos «transleerituna kõrgpingeaparatuuri abil, isoleeritud üksikule kuulajale avaldanud kustumatut muljet...»

Lühidalt, korrespondendi arvates tuleks niisuguseid teoseid esitada ainult kerakujulistes kontserdisaalides, kus kuulajad võivad vabalt tulla ja minna, või siis «isoleeritud tubades» — üksikutele «asjatundjatele».

*

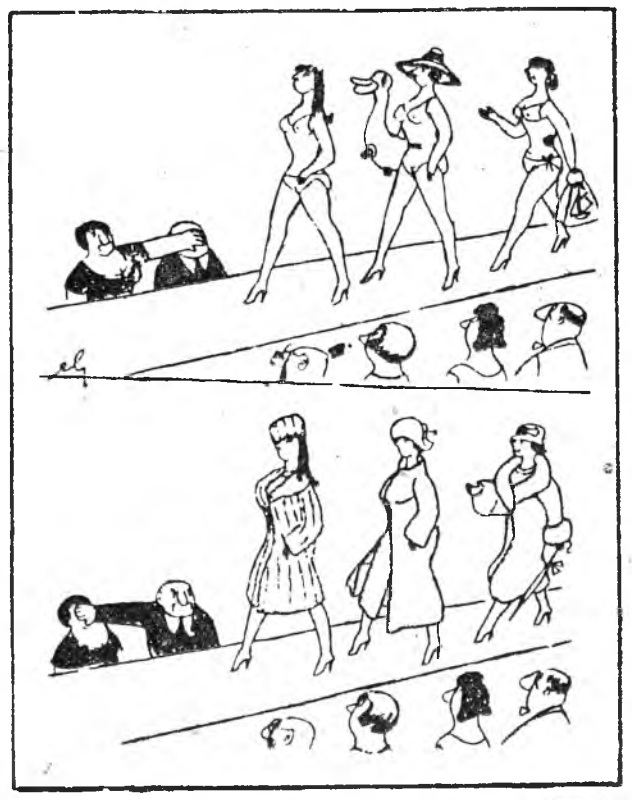
Meenutagem, missuguse raevu ja põlastusega kirjutab suur saksa dirigent Bruno Walter «modernismi viljeltest», nendest, kes vigurdavad «Domaine musical'i» estraadil ja nimetavad ennast kaasaegse muusikakunsti avangardistideks. Saksa Föderaalses Vabariigis ilmuv ajakiri «Neue Zeitschrift für Musik» suhtub neisse nähtavesti teisiti. Ometi ilutseb selle ajakirja kaanel tänaseni kiri: Rajanud Robert Schumann.

G. E.

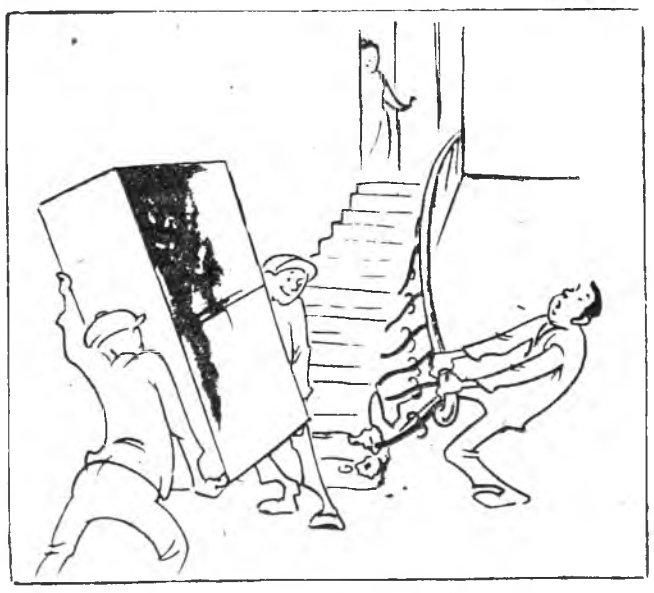
HUUMORIT JA SATIIRI

«See, lapsed, on ader, see külimit, see aga traktor, mille šefid meie koolile kinkisid.» J. Vedernikovi joonistus («Krokodil»)

(Poola)

«Nüüd ei saa kapp krimustada!» A. Seri ja J. Butorini joonistus

(Inglise)

Kuivatati ära.
N. Lissogorski joonistus («Krokodil»)

Epigrammata Americana ehk pistuvärsse teemal „Ameerika vabadused"

Vabaduse kuju

Kõrge Vabaduse Kuju,
tal on mitu meelt ja tuju.
Aga eks ta ole naine,
olgugi et ülemaine!

Mõttevabadus

Seal mõeldakse, et väga suur
on selle suure maa kultuur.
Jääb küsimus seejuures suur,
mis kellelegi on kultuur?

Sõnavabadus

See on päris vaba maa,
kus võib vabalt mõelda.
Aga rahata ei saa
kõike vabalt öelda.

Trükivabadus

Kõige hullemadki tükid
lähevad seal vabalt trükki.
Tükid selle vastu aga,
on sust endast tükid taga.

Peksuvabadus

Seda vana lugu eks sa
meie maaltki mäletad?
Neeger kirikuski peksa
saab veel kesk Ameerikat.

Süüvabadus

Uus on ikka vanast parem.
Patud tehtus-tahetus
annulleerib hiljem-varem
presidendi vahetus.

Dinosaurus

(Epigrammide autor kuulub välismaal elavate eesti luuletajate hulka.)

Uudiseid kodu- ja välismaalt

„Saksa kirjanike leksikon»

Kirjastuse «Volksverlag» väljaandel ilmus SDV-s «Saksa kirjanike leksikon» mille 600 leheküljel antakse lühidalt andmed 750 saksa kirjaniku elu ja loomingu kohta, alates vanast ülem-saksa kirjandusest kuni tänapäevani.

Leksikonis antakse marksistlik hinnang saksa kirjanduse suurimate esindajate loomingule ja tuuakse andmeid nende proletaarsete kirjanike kohta, keda kodanlik kirjandusteadus surnuks vaikis, nagu näiteks Weerth, Lepp, Kegel, Andorf, Braune. Suurt tähelepanu osutatakse kaasaegsele sotsialistlikule kirjandusele.

Intervjuu John Steinbeckiga

Lääne-Saksamaa ajaleht: «Die Welt» tõi ära oma kaastöölise juttuajamise John Steinbeckiga San Franciscos, kuhu kirjanik oli saabunud tema romaani «Põgenemine» järgi vändatud filmi läbivaatusele.

Jutuajamises, mis kannab iseloomulikku pealkirja «J. Steinbecki rahulolematus Ameerika tänapäevaga», toob korrespondent ära peamiselt need kirjaniku sõnad, milles ta järsult iseloomustab Eisenhoweri valitsuse tegevust. «Ameeriklased on rumaluse ja kergemeelsuse tõstnud ühiskondlikuks printsiibiks,» ütles Steinbeck.

Praegu lõpetab kirjanik oma uut romaani, mille pealkiri on «Meie rahulolematuse talv». Nagu ta ise ütleb, kujutatakse raamatus «lihtsaid inimesi, vürtspoodnikku Long Islandilt ja tema perekonda».

Küsimusele, missugune on romaani teema, vastas kirjanik: «Amoraalsus». Steinbecki määratluse järgi tähendab see termin järgmist: taotlus elult rohkem saada, kui soovid talle anda. «Selles maailmas ei saa keegi moraalselt terveks jääda järeleandmisi tehes, ainult mugavust ja eneserahuldamist taga ajades,» ütleb Steinbeck. «Olgu see siis üksikisik, isikute grupp või terve rahvas. Kuid meie ameeriklased, tahame loobuda oma parimast vanast traditsioonist — teguisemisest sisemisel sunnil, püüdest midagi teha elu nimel. Niipea aga, kui inimene kaotab eluvõime, kustutab ta ennast elust maha ja on määratud hukkumisele... Saage minust õigesti aru,» jätkas Steinbeck. «inimesed pole oma olemuselt amoraalsed. Nad tahaksid laitmatult moraalseks jääda. Kuid see nõuab julgust mis peab avalduma vajalikul hetkel.»

Film Dimitrovist

Bulgaaria ekraanidel jookseb uus dokumentaalfilm — «Georgi Dimitrov, lehekülgi ühest suurest elust».

«Stsenarist Kamen Kaltšev ja režissöör Jordan Velitškov on tähelepanelikult uurinud Dimitrovi elu ja mitmekülgset tegevust,» kirjutab nädalaleht «Narodna Kultura». «Hoolikalt on kogutud väärtuslikke originaalvõtteid, mida säilitatakse Bulgaaria filmiarhiivis ja NSV Liidu ning SDV fondides. Filmis on kasutatud ehtsaid dokumente Leipzigi protsessi kohta, Henri Barbusse'i kõnet Dimitrovi kaitseks, ülesvõtteid Dimitrovi sõidust Nõukogude Liitu.»

Aafrika teatri taassünd

Traditsiooniline aafrika teater on ühtaegu jutustus, laul ja tants. Olles tihedalt seotud rahvaluule traditsioonidega, oli see rahvuslik teater kolonialismi tingimustes hukkumas.

Nüüd on sõltumatute Aafrika riikide tekkimise järel kerkinud rahvusteatri taaselustamise küsimus. Kohalike dramaturgide teosed peavad mitte üksnes elustama vana traditsioonilist teatrit, nagu kirjutavad ajalehed, vaid ka seda edasi arendama, nii et tänapäeva teater kajastaks Aafrika rahvaste olulisi probleeme.

Nagu teatavad Gaana pealinnas Akras ilmuvad ajalehed «Daily Graphic» ja «Evening News», tehakse Gaanas eeltööd esimese draamateatri loomiseks. Hiljuti asutati seal Aafrika Draamaühing, mille avamise puhul mängiti Nigeeria dramaturgi James Hanshaw' näidendit.

Uusi raamatuid

C. W. Ceram. JUMALAD, HAUAKAMBRID, ÕPETLASED.

Romaan arheoloogiast.

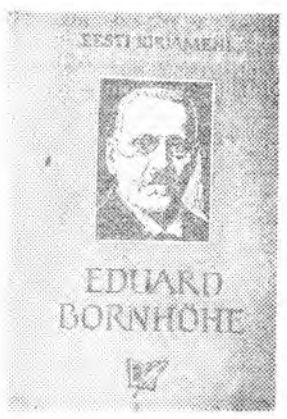

Lääne-Saksamaa ajakirjaniku C. W. Cerami (tegeliku nimega Curt Wilhelm Marec) raamat viib lugeja teekonnale, mis läbib viis aastatuhandet, viib teda kontinendilt kontinendile, koos teadlastega mineviku jälgedele Itaalia helesinise taeva alla, päikesepaistelisse Hellasesse, kõrbehingusega Egiptusse, Tigrise ja Eufrati vahelistele tolmulagendikele ja Kesk-Ameerika tihedatesse džungitesse. Ja seda selleks, et jutustada talle arheoloogilistest avastustest, mis panid aluse antiikrahvaste ajaloo tundmaõppimisele, andsid võimaluse lõpuks põhjoontes taastada igavikku vajunud sajandite ajaloo. Raamatu tiitel tõotab romaani arheoloogiast, muinasteadusest, mis nii mõnegi veendumuste järgi kuulub kõige kuivemate ja igavamate teaduste hulka. Hea jutustamisoskusega ja omapärases vormis kirjutatud teos tõendab aga vastupidist ja nimelt seda, et arheoloogias võib leida palju romantikat ja huvitavaid seiklusi. See ongi põhjuseks, miks Cerami raamatule on saanud osaks lai levik ning miks seda on tõlgitud rohkem kui kahekümnesse keelde.

Raamat reisikirjelduste sarjast «Maailm ja mõnda». Saksa keelest tõlkinud J. Selirand. Kunstiliselt kujundanud U. Külv ja L. Kruusmaa. Trükitud 25 000 eks. 436 lk. Hind 1.40 rbl.

Endel Nirk. EDUARD BORNHÖHE.

Kirjanik ja inimene.

Monograafias leiab lugeja kokkuvõtliku ülevaate rahvahulkadele omaseks saanud kirjaniku lapsepõlve ja kooliaastatest, esimestest väljalendudest ja ülalpidamise muredest, tema tegevusest ajakirjanikuna, koolmeistrina, reisimehena, kohtunikuna Tallinnas ja huvireisijana usurändajate radadel jne. Kuid loomulikult on siin rohkesti juttu ka populaarsete ajalooliste jutustuste «Tasuja», «Villu võitlused» ja «Vürst Gabriel», kirjaniku kaasaega käsitlevate proosateoste ja tema reisikirjade sünniloost, samuti kirjaniku pärandi saatusest. Oma ajajärgu olusuhete taustal paistab Bornhöhe silma nii andeka rahvaliku kirjamehena kui ka peenekoelise ja rikka siseeluga isiksusena. Seda rõhutab ka autor oma sissejuhatavas sõnavõtus, et «rohkem kui senistes Bornhöhe käsitlustes on taotletud anda kujutlust temast kui kirjanikust ja ühtlasi oma aja inimesest, esile tuua tema isiksusele omaseid erijooni, mõista ta elulisi impulsse ja tegevusajendeid, arvestada ta maailmavaadet ja mõtteviisi kujundanud väilisteguritе kõrval samuti karakteri ning temperamendi iseiaadi». Raamat sarjast «Eesti kirjamehi». Ümbrispaber L. Ennosaar (puugravüür) ja R. Pangsepp (kujundus). Trükitud 5000 eks. 140 lk. Hind 44 kop.

Armand Lanoux. 113-NDA REISIJAD.

««Loomingu» Raamatukogu» nr. 23 (187).

Prantsuse autor A. Lanoux tegutses algul ajaviitekirjanikuna. Kuid temast sai peagi sügav ja omapärase kirjanikupalgega kunstnik, kes oma loomingus käsitleb tähtsaid sotsiaalseid probleeme. Valimikus antud kolm erinevas laadis loodud novelli («Kurat Saint-et-Marnes is», «Filipimäng kolmekesi» ja «113-nda reisijad») iseloomustavad Lanoux'd mitmekülgse novellistina, kes suudab süüdatada armastust inimese ja kunsti vastu. Novellid annavad tunnistust ka värvide rikkusest kunstniku paletil. Prantsuse keelest tõlkinud Aino Gross. Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastuse väljaanne. Trükitud 15 000 eks. 54 lk. Hind 10 kop.

Molière. NAISTE KOOL.

Sädelev komöödia viies vaatuses, milles kirjanik kaitseb humanistlikke vaateid abielule ja armastusele. Näidendi keskseteks tegelasteks on kõigi hilisemate naiivitaride «eslema» Agnes, kellele armastus mõistust annab range hooldaja Arnolphe, kelle «teooria» naise rumalusest ning harimatusest kui truuduse pandist armetult kokku variseb, ja Agnesi austaja Horace, kes neiu silmad avab. Prantsuse keelest tõlkinud A. Sang. Kaane kujundanud V. Tolli ja H. Kersna. Trükitud 5000 eks. 112 lk. Hind 13 kop.

«REPERTUAARI KUNSTILISE ISETEGEVUSE RINGIDELE» nr. 6.

Teeb näiteringidele kättesaadavaks N. Terentjevi 4-vaatuselise näidendi «Kui saabus õnn» mille tegevus toimub tänapäeval Tšuvaši ANSV-s. Draama viib meid armastuse, abielu ja kasvatusprobleemide ringi, inimeste keskele, kes ühiselt ehitavad suhtuvad kolhoositöösse ine. Muusika osas annab juuninumber ansamblei-le D. Kabalevski «Me armsale töörahvamaale» ja meesansamblile S. Tulikovi «Sõpruse marsi». K. Akimovi «Teednäitava majaka», D. Pritskeri «Valged tuvid» ja A. Novikovi «Kitarr nüüd üle vete kaigub». Rahvapillior-kestritele on toodud J. Räätsa «Tantsuviis», rahvatantsijaile aga uusloomingulise eesti ühmatantsu (naistele) «Haspel» kirjeldus. Tantsu on loonud TR Ülikooli rahvakunstiansambli liige Virve Adur. Elmar Luhatsi muusika. Eesti NSV Rahvaloomingu Maja väljaanne. 56 lk. Hind 30 kop.

LEINAVIISE PUHKPILLIORKESTRILE.

Valimikku on paigutatud Harri Otsa «Viimne tervitus», Els Aarne «Kaotus», Rein Ploomi «Viimne teekond», Villem Reimani «Largo» ja Neeme Laanepõllu «Andante». Kaanekujundus: E. Pikk. Trükitud 300 eks. 76 lk. Hind 1.02 rbl.

A. Sunila. EESTI PROLETARIAADI RELVASTATUD ÜLESTÕUS 1. DETSEMBRIL 1924.

Detsembriülestõusu kohta pole seni ilmunud ühtki suuremat ja põhjalikumat ülevaadet, mis seda probleemi kompaktselt käsitleks. Kõnesolev raamat püüab mainitud lünka täita ja annab ülestõusu võimalikult üksikasjalise käsitluse, valgustab konkreetsete faktide põhjal selle kangelasliku väljaastumise põhjusi, ettevalmistamist ja käiku Tallinnas ning provintsis. Samuti analüüsitakse ülestõusu nurjumise põhjusi ja näidatakse tema suurt tähtsust töörahva edasise võitluse seisukohalt. Kaanekujundus L. Kruusmaalt. Trükitud 4000 eks. 292 lk. Hind 65 kop.

VÄIKE MAJANDUSTEADUSLIK LEKSIKON.

Leksikon annab seletused tähtsamatele poliitilises ökonoomias, rahvamajandusel ajaloos, majandusharude ökonoomikas, rahanduses jt. majanduselu aladel esinevatele mõistetele. Teatmeteoses on toodud andmed ka tähtsamate majandusteaduse esindajate ja nende tegevuse kohta. Trükitud 10 000 eks. 340 lk. Hind 1.28 rbl.

TARBEKUNSTI NÄITUS.

Viie tarbekunstniku tööde näituse kataloog, milles on esitatud lühikirjutisi Mari Adamsoni, Valli Elleri, Ede Kurreli, Ellinor Piipuu ja Adele Reindorffi kunstnikuteest, andmeid ja reproduktsioone töödest. Koostanud V. Reinholm. Kaanekujundus: E. Reemets. Eesti- ja venekeelse tekstiga. Eesti NSV Kunstnike Liidu ja Eesti NSV Kunstifondi väljaanne. Trükitud 600 eks. 56 lk. Hind 30 kop.

G. Raudver. HAAPSALU.

Igal inimesel, kellel on pealiskaudseidki teadmisi välkesest mereäärsest kuurordilinnast ja praegusest rajooninekeskusest Haapsalust, meenub selle nimega seoses kindlasti meri, loss, lossi «valge daam», P. Tšaikovski ja võib-olla ka nn. haapsalu rätikud ning šenill- ehk rannamantiriide tööstus... Põhjalikumaid andmeid Haapsalu geograafia, ajaloo, kuurordi- ja majanduselu ning linna vaatamisväärsuste kohta saavad matkajad ja turistid aga kõnesolevast brošüürist, milles on nii mõndagi huvitavat Haapsalust ja tema ümbruse kaunitest kohtadest ning siin elanud ja töötanud inimestest. Eesti NSV TA juures asuva Geograafia Seltsi toimetis. Trükitud 10 000 eks. 96 lk. Hind 15 kop.

LIIGITUSTABELID RAHVARAAMATUKOGUDELE.

Kõnesolevad liigitustabelid on määratud küla- ja väiksemate raamatukogudele nende süstemaatilise kataloogi ülesehitamiseks. Brošüür sisaldab veel paigutusindeksite näidis-tabeli, mille rahvaraamatukogud võivad aluseks võtta raamatute paigutamisel avariiulite puhul. Koostanud H. Masing. Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu väljaanne. Trükitud 2000 eks. 80 lk. Tasuta.

«KUTSUV RADA». Kevad 1961.

Arvult neljas almanahh jäädvustab osakese Tartu Linna II Keskkooli 1960/61. õppeaastast ja kirjandusliku tööst. Nagu näha, on joudu proovitud tõesti mitmel alal: luulelugude ja proosapalade ja teistes žanrides esineb üle paarikümne autori. Loeme V. Kivistiku «Viimast sigaretti», värssi «Saaremaale» (V. Kelve), looduse tunnetuse ja armastusega kirjutatud «Siniilili» (E. Kolk) ja «Kaski» (H. Lusti), kooliteemalisi töid, nagu «Sinu koolitee» (I. Raudsepp) jt. Edasi on ühise pealkirja alla «Kuigi laine meres hoovab, allikat ta siiski mäletab» paigutatud kolm kirjutist, milles S. Laas, S. Keres ja T. Voitk räägivad kooli endistest kasvandikest, õpetajatest-pensionäridest Helmi Õtasest, Elisabeth Rijelist ja kirjanik Betti Alverist. Seekord on almanahhis antud tõlgeid inglise keelest: katkend J. K. Jerome'i teosest «Kolm meest paadis» (tõlk. E. Rivis) ja R. L. Stevensoni lühiluetus «Kui ma teaksin» (K. Anni). Trükitud 1500 eks. 72 lk. Tasuta.

VALGE MÄSIKA AGROTEHNIKA EESTI NSV-S. Brošüür taimekasvatusalaste juhendite sarjast nr. 10. Trükitud 4000 eks. 16 lk. Hind 2 kop.

Raadio

PÜHAPÄEV, 9. JUULI. I programm: kell 7.25 hommikumuusikat, 7.40 põllumajandussaade, 8.15 kerget muusikat, 9 kaasaegseid rahvalaule (lainel 290 m), 12.15 Chopini klaverisaadetest, 9.25 lastele: raadioajakiri «Alati Valmis!», 9.50 E. Kapi kammerloomingut (lainel 290 m), 10.30 katkendeid Borodini ooperist «Vürst Igor» (lainel 290 m), 12.15 Chopini klaverikontsert nr. 1 (lainel 290 m, S. Neuhaus ja sümfooniaorkester A. Gauki juhatusel), 13 noortele: «Meie mikrofon», 13.20 puhkepäeva lõunakontsert, 14.20 «Kõrgemale, kaugemale!» — külastame purilendureid, 14.40 eesti heliloojate looduslaule, 15 lastele: kuuldemäng «Rahakirstu saar», 15.45 estraadi-intermetsosid, 16.10 vastuseid raadiokuulajate küsimustele, 16.20 «Muusikaline kirjakast» 17 laulame rahust ja rahvaste sõprusest (lainel 290 m), 17.30 korea viiuli- ja tšellopalu, 18 peatükk senegali kirjaniku S. Usmani romaanist «Mu kodumaa, mu imetore rahvas», 18.30 muusikat jooksval lindil, 19.20 rahvusvaheline ringvaade, 19.30 pool tundi «Pasunapoistega» 20 armastatud luulet isetegevuslaste esituses, 20.20 esineb Rolf Uusväli varioolal, 20.40 kontsert lenduritele, 21.45 tantsurütmis, 23 spordisaade, 23.30 Balasanjani klaverisonatiine (G. Ginsburg, lainel 290 m), 00.15 kontsert (lainel 290 m). Ultralühilainel: 9.30 kodumaist estraadiloomingut, 10.30 «Teaduse ja tehnika uudiseid», 10.40 montaaž Vassilenko ooperist «Suvorov», 12.15 operetifantaasiad.

ESMASPÄEV, 10. JUULI. I programm: kell 7.25 kerget muusikat, 8 spordisaade, 8.30 nõukogude laule, 8.45 «Nendele, kes merel», 10 mudilastele: August Kitzberg muinasjutte, 10.25 Kljutšarovi «Volga sümfoonia» (Džalili-nimelise Tatari Riikliku Ooperi- ja Balletiteatri orkester autori juhatusel), 11.10 populaarne kontsert, 15.25 ajaviitemuusikat, 16 kirjandussaade noortele: M. Sluckise jutustus «Mida ütles Kutuzov», 16.25 esineb NSV Liidu Suure Teatri puhkpilliorkester, 17.05 «Teaduse ja tehnika uudiseid» (lainel 290 m), 17.15 rahvademokraatiamaade interpreedid esitavad nõukogude heliloomingut (lainel 290 m), 18.05 isetegevuslike kooride kontsert, 18.50 «Kongress innustab» — Maardu Keemiakombinaadi parteiorganisatsioon XXII kongressi eel, 19.35 koolinoortele: «Mida õpid noores eas...», 20.05 läbilõige V. Reimani ooperist «Kauged rannad», 21 põllumajandussaade, 21.15 eesti rahvalaule, 21.30 «Päevakaja», 22 sümfooniakontsert eesti muusikast, 23.15 muusikat puhketunniks. Ultralühilainel: 19 estraadilaule, 19.30 Mussorgski helitöid.

TEISIPÄEV, 11. JUULI. I programm: kell 9.30 koolinoortele: «Mida õpid noores eas...». 10 eesti noorte heliloojate loomingut, 11.10 populaarne kontsert. 15.25 ajaviitemuusikat, 16 «Vennasvabariikides»: «Tuleviku võrsed» (saade Leedu Raadiolt), 16.30 prantsuse ooperimuusikat, 17.05 ülevaade ajakirjast «Tehnika ja Tootmine» (lainel 290 m), 17.15 Dumitrescu 1. sümfoonia (lainel 290 m), 18.05 spordisaade koolinoortele, 18.25 ülevaade ajakirja «Pioneer» juulinumbrist, 18.35 uusi heliülesvõtteid nõukogude lauludest, 19.35 noortele: «Brigaadi kohustuste raamat», 19.45 estraadiansamblеid, 20.30 «Rahvaste eeposed ja «Kalevipoeg»» (vestlus A. Annistiga), 21 eesti heliloojate orelimuusikat, 21.30 «Päevakaja», 22 «Interpreetide portreid»: trio — L. Oborin, D. Oistrah, S. Knušević, 22.30 kergeid rütme, 23.15 spordisaade, 23.30 sümfonilisi teoseid rahvuslikel teemadel (lainel 290 m), 00.15 saade väliseestlastele (lainel 290 m). Ultralühilainel: 19 baljaanipalu.

KOLMAPÄEV, 12. JUULI. I programm: kell 9.30 spordisaade koolinoortele, 9.50 ülevaade ajakirja «Pioneer» juulinumbrist, 10 esineb Eesti Raadio sümfooniaorkester, 11.10 populaarne kontsert. 15.25 ajaviitemuusikat, 15.55 «Viis minutit noortele», 16 I. Golossovski jutustus «Tahan uskuda» (I saade), 16.30 muusikat Meituse ooperist «Noor kaardiväki» (RAT «Estonia» solistid, koor ja orkester K. Raudsepa juhatusel), 17.05 «Meie ülesandeid» — esineb ENSV TA Majanduse Instituudi direktor R. Antons (lainel 290 m), 17.15 kontsert «Estraad, film, operett» (lainel 290 m), 18.05 lastele: «Meil kaugildas», 18.30 H. Elleri kvartett nr. 4 (Komitase-nimeline kvartett), 19.35 O. Kuuli vestlus «EKP programm kodanluse diktatuuri perioodil», 19.50 kontsertvestlus «Vene helilooja Arenski», 20.40 mängivad külapillimehed, 21 põllumajandussaade, 21.15 R. Valgre laule, 21.30 «Päevakaja», 22 A. Lemba kantaat «Narva», 22.15 noortele: «Helkivad pilved» (jutustavad TRÜ üliõpilased Ulo Tuulik ja Enn Kreem), 22.40 ooperiaariaid bassile (M. Reisen), 23.15 «Meloodialt meloodiale». Ultralühilainel: 19 klaveripalu, 19.30 vokaalansambleid.

NELJAPÄEV, 13. JUULI. I programm: kell 9.30 lastele: «Meil Kaugildas», 9.55 eesti kunstimeistrite kontsert, 11.10 populaarne kontsert, 15.25 ajaviitemuusikat, 16 I. Golossovski jutustus «Tahan uskuda» (II saade), 16.30 kontsert inglise heliloomingust, 17.05 «Operetialbumist» (lainel 290 m), 18.05 lastele: «Nüüd laulgem kõik!», 18.20 esineb orkester O. Hõlpuse juhatusel, 18.45 arsti vestlus, 19.35 kuuldemäng I. Ilfi ja J. Petrovi romaanist «12 tooli», 21.30 «Päevakaja», 22 A. Stepanovi «Ballaade Leninist», 22.30 tšehhi estraadimuusikat, 23.15 spordisaade, 23.30 Schuberti laule ja klaveripalu (lainel 290 m), 00.15 saade väliseestlastele (lainel 290 m). Ultralühilainel: 19 estraadi-intermetsosid, 19.30 Mozarti ooperimuusikat, 20.10 Eesti NSV Rahukaitsekomitee saade.

REEDE, 14. JUULI. I programm: kell 9.30 lastele: «Nüüd laulgem kõik!», 9.45 muusikat klassikalistest ooperitest ja ballettidest, 11.10 populaarne kontsert, 15.25 ajaviitemuusikat, 16 vestlus «Julgete novaatorite partei», 16.10 Daniil Safrani kontsert, 17.05 lehekülgi muusika-ajakirjadest (lainel 290 m), 18.05 lastele: lehekülgi «Tipa-Tapa» 3. numbrist, 18.35 Mirsojani keelpillikvartett (Komitase-nimeline kvartett), 19.35 esineb Eesti Raadio estraadiorkester R. Merkulovi juhatusel, 20 Kuuba kirjanike jutustusi, 20.30 C. Kreegi setu sümfoonia (Eesti Raadio sümfooniaorkester R. Matsovi juhatusel), 21 põllumajandussaade — «NLKP XXII kongressi eel», 21.15 Eesti Raadio rahvamuusika-ansambel esitab eesti heliloomingut, 21.30 «Päevakaja», 22 kontsert «Armastatud estraadikunstnikke», 23.15 muusikat hilisõhtuks. Ultralühilainel: 19 rahvatantse, 19.30 laule ja pillilugusid kolhoosiväljadelt, 20 üliõpilastele: «Kunstiinstituudi üliõpilaste suvepraktika».

LAUPÄEV, 15. JUULI. I programm: kell 9.30 lastele: lehekülgi «Tipa-Tapa» 3. numbrist, 10 Stogarenko «Partisani pildid» (V. Setškin klaveril ja Ukraina Raadio sümfooniaorkester K. Simeonovi juhatusel), 11.10 populaarne kontsert, 12.20 J. Koha sümfoonia (Eesti Raadio sümfooniaorkester Roman Matsovi juhatusel), 12.50 muusikat gruusia ja aserbaidžaani lavateostest, 13.30 «Vennalikes sotsialismimaades», 13.45 kontsert «Klassikalisest pärandist», 14.25 «Vokaalseid suurvorme eesti heliloomingus» — A. Karindi kantaat, 15.15 ajaviitemuusikat, 16 «Uusi raamatuid», 16.35 J. Räätsa ja A. Pärdi klaverimuusikat, 17.05 muusikat jooksval lindil (lainel 290 m), 18.05 lastele: Tallinna Laste Muusikakooli lõpetajate kontsert, 18.40 noortele: «Koos me veame noota siin...», 19.35 «Kus, mis ja millal?», 19.55 «Laupäevaõhtu kõigile», 21.30 «Päevakaja», 22 estraadikontsert, 23.15 tantsuõhtu, 00.15 saade väliseestlastele (lainel 290 m). Ultralühilainel: 19 filmimuusikat, 19.30 «Helisev külalisraamat».

Televisioon

Pühapäev, 9. juuli

I programm: 12 ülekanne Tallinna II spordimängude veespordipidustustelt, 18.50 bulgaaria estraadiansambli kontsert, 20.40 kunstiline film «Inimene tulevikuga», 22 «Spordimärkmik», 22.10 telegrammid teatavad, 22.30 saated soome keeles. II programm: 18.30 ülekanne Leningradist.

Esmaspäev, 10. juuli

20 «Aktuaalse Kaamera» nädalaring vaade, 20.15 telekommentaatori vestlus rahvusvahelistel teemadel, 20.35 «Nõukogude kodumaalt», 20.35 «Tervise kaitsel», 20.55 «Teadlased Peipsil», 21.15 päevauudised, 21.25 kunstiline film «Toktogul».

Teisipäev, 11. juuli

I programm: 20 «Aktuaalne Kaamera», 20.10 B. Geraskina «Tee ellu» — J. Tombi nim. Kultuurihoone Isetegevusliku Noorsooteatri etendus, vabaegadel: telegrammid teatavad. II programm: 18.30 ülekanne Leningradist.

Kolmapäev, 12. juuli

18 laste keskmisele koolieale: laste spordipidu «Dünamo» staadionil, 20 noortele: «Tulipunktis on...», 20.15 «Aktuaalne Kaamera», 20.25 kinožurnaale, 20.45 päevauudised, 20.55 kunstiline film «Julge nagu tiiger», 22.30 saated soome keeles.

Neljapäev, 13. juuli

20 laste keskmisele koolieale: «Miks me nii räägime?», 20.35 «Aktuaalne Kaamera», 20.45 «Nõukogude kodumaalt», 20.55 päevauudised, 21.05 «Vestleme isetegevuslikest kunstnikest», 21.20 kunstiline film «Viis päeva, viis ööd».

Reede, 14. juuli

I programm: 18.20 NSV Liidu B-grupi meistrivõistlused jalgpallis, kohtuvad: Balti Laevastiku Tallinna Spordiklubi — Kaunase «Bauga» (ülekanne Kadrioru staadionilt). 20.15 «Aktuaalne Kaamera», 20.25 dokumentaalfilm «Kahe ookeani piiril», 21.15 päevauudised, 21.25 kunstiline film «Muusika Marsilt». II programm: 18.30 ülekanne Leningradist.

Laupäev, 15. juuli

I programm: 17 NSVL—USA kergejõustikus (ülekanne Mosvast), 20.30 «Aktuaalne Kaamera», 20.40 «Läbi seitseaastaku», 20.50 Moskva ja Leningradi operetiartistide kontsert, 21.36 päevauudised, 21.45 kunstiline film «Lennuk väljub kell 9». II programm: 20.30 ülekanne Leningradist.

Võtmemõistatuse lahendus

(vt. «Sirp ja Vasar» nr. 25)

1.—7 Manizer. 8.—15. Kevadele. 16.—24. Kortšagin. 25.—32. Kažlajev. 33.—49. Noorus uudismaadel. 50.—56. Homenko. 57.—71. Fortunio lauluke. 72. 79. Trublain. 80.—83. Püha. 84.—90. Voronež. 91.—100. Tvardovski.

I Sümfoonilised tantsud — Arkadi Gaidar;
II Tugevam surmast — Dneprodzerzinski;
III Sinule, oh kodumaa — Pavlik Morozov;
IV Veljo Tormis — Koževdub;
V Vana kindlus — Koševoi — Haavaoks.

Kolleegium: L. Auster, E. Einmann, A. Juhkum, K. Kivi, E. Männik, L. Remmelgas, L. Tigane (toimetaja-asetäitja) ja P. Uusman.

Toimetaja O. Utt

Sarjast «Maailm ja mõnda» saabus ettetellijaile raamatukauplustesse

C. Cerami

«Jumalad, hauakambrid, õpetlased»

Lähemal ajal saabub veel raamatukauplustesse

P. Daletski

«Mandžuuria sopkadel»

Romaan «Mandžuuria sopkadel» viib lugeja 1904.—1905. a. Vene—Jaapani sõja sündmuste keerisesse. Lahingustseenid vahelduvad eredate piltidega Jaapani, Hiina ja Ussuurimaa elust. Rööbiti sellega valgustab autor ka sündmusi revolutsioonieelsel Venemaal.

Meie kirjakast

V. Taimra, Abja.

V. Muheli «Väikese veneeesti sõnaraamatu» täiendatud ja parandatud trükk ilmub k. a. augustis. Sama autori «Veneeesti sõnaraamat» (maht kuni 70 pg.) — tuleval aastal. «Saksaeesti sõnaraamat» antakse välja 1962. a. teisel poolaastal.

«Raamat postiga» aadressid on järgmised: raamatukauplus «Rahva Raamat», Tallinn, Pärnu mnt. 10, postkast 199 ja raamatukauplus nr. 2, Tartu, Ülikooli 11.

Esperantokiisimuste kohta saate täpsemat informatsiooni aadressil: Esperantosektsioon, Tallinn, Viru 3.

K. Tina, Võru.

Sarjast «Seiklusjutte maalt ja merelt» kirjastatakse käesoleval aastal A. Kazantsevi teaduslik-fantastiline romaan «Polaarunistus».

H. Hindre ja E. Luku «Male Eestis» ning I. Rosenfeldi ja I. Nei «Avangute teooria» jõuavad malesõprade kätte alles järgmisel aastal.

Toimetus: Tallinn, Pikk t. 54, postkast 388. Toimetuse tel. 432-46 ja 414 16. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 60 kop. Üksiknumbri hind 5 kop. Väljaandja: Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Kirjastuste ja Poligraafiatööstuse Peavalitsuse Aja lehtede-Ajakirjade Kirjastus: Tallinn, Rataskaevu t. 2.
«Сирп я Васар» («Серп и молот»), Таллин, орган Министерства культуры Эстонской ССР, Союза писателей Эстонской ССР, Союза художников Эстонской ССР и Союза композиторов Эстонской ССР

MB-05447 Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk t. 54/58. Tellimuse nr. 1250